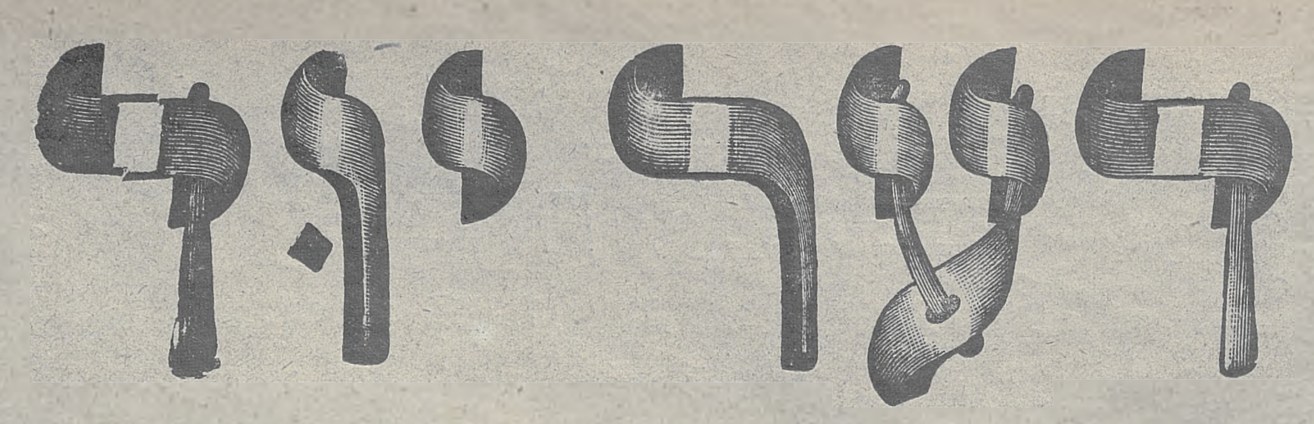

DER JUDE

צייטשריפט פיר אלע יודישע אינטערעסען

ערשיינט יעדע וואָך — פערלאַג: חברת „אחיאסף“.

Krakau, 6 November 1902. — פיערטער יאהרגאנג. — קראקוי, חשון תרס״ג.

נומר 45

אינהאלט:

IV. Jahrgang. **DER JUDE.** Nr. 45

דער יוד

צייטשריפט

פיר אלע יודישע אינטערעסען.

ערשיינט יעדע וואך.

פערלאג: חברת „אחיאסף".

דער פרייז פיר רוסלאנד:
גאנץ יאהרליך —.5 רובל.
האלב יאהרליך —.3 „
פיערטעל יאהרליך 1.50 „
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רובל
דען 1טען אפריל — 2 „
דע 1טען אויגוסט — 1 „
איינצעלנע נומערן 15 קאפ.— 30 העללער.
ענדערן די אדרעס קאסט 20 קאפ
די אדרעסע פיר רוסלאנד:
Издательство
„Ахіасафъ", Варшава.

אבאנאמענטס פרייז יאהרליך:
אסטרייך־אונגארן —.12 קראנען
האלביאהריג —.6 „
פירטעליאהריג —.3 „
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פראנק.
אנדערע לענדער —.15 „
אמעריקא. ענגלאנד —.10 שילינג
פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדער קליינע שורה פעטיט 20 העללער, 25 פפעניג, 10 קאפ.
די אדרעסע פיר עסטר.-אונגארן און אנדערע לענדער:
Administration Der Jude,
Krakau, Gertrudy 16.

Krakau, 6 November 1902. נומר 45 קראקוי, חשון תרס"ג.

פון דער פאלעסטינער חברה.

פון אדעסער קאמיטעט האבען מיר בעקומען איינגעשיקט א צירקולאר, וואס מיר געבען דא איבער בקצור:

נאך אין נאוועמבער 1901 האט דער קאמיטעט פון דער „חברה צו שטיצען יודישע ערדארבייטער און בעלי מלאכות אין פאלעסטינא" צוזאמענגערופען איין אסיפה פין אגראנאמען, אום זיך דורכצורעדען מיט זיי וועגען פערשיעדענע פראגען פון דער קאלאניזאציע. די אסיפה איז בעשטאנען פון די הררען: בערטענזאהן. ליובארסקי, אסמאן, עטינגער. דער קאמיטעט האט איבערגעגעבען די הררען אגראנאמען פערשיעדענע מאטעריאלען וועגען דעם מצב פון די קאלאניעס, און דערצו האט ער דער אסיפה געשטעלט עטליכע פ־אגען, בנוגע צו דעם, וואס מען האט ווייטער צו טהון, אויף וועלכע די הררען אגרא־נאמען זאלען געבען אנטווארטען.

אין זייערע אנטווארטען האבען די אגראנאמען אנגעוויזען, אז עס איז פאלש די הערשענדע שלעכטע מיינונג וועגען די קאלאניעס אין ארץ ישראל, און אז עס איז ניט אמת, ווי מען זאגט, דאס דער נסיון פון דער קאלאניזאציע אין ארץ ישראל האט זיך אין גאנצען ניט איינגעגעבען. אלערערשטענס, ווייזט זיך ארויס, אז די גרויסע הוצאות, וואס פערשיעדענע פריוואטמענשען און חברות האבען אריינ־געלעגט אין דער קאלאניזאציע, זענען נישט פערלארען געגאנגען אהן שום נוטצען, אז א גרויסע טהייל פון די קאפיטאלען זענען אויסגע־בראכט געווארען אויף קויפען ערד, בנינים אויפשטעלען, אינווענטאר, אויף וויינגערטנער פלאנצען, ווי אויך אויף די איינריכטונג פון א גע־וויסער צאהל יודישע פאמיליען.

אין די 34 ערדטהיילען, וואס געהערען צו יורען, האט זיך געפונען אין יאהר 1900 26,644 דעסיאטין ערד *). איין ערך 700 שטאלען פאר פערד און מעהר ווי 3100 קעפ בהמות גסות. אין די קאלאניעס זענען 2377 דעסיאטין ערד בעפלאנצט מיט ווינשטאקען און 1080 דעסיאטין מיט אנדערע בוימער. דאס אלץ, פערשטעהט זיך, האט זעהר א גרויסען ווערטה.

ווייטער האט דער 20 יעהריגער נסיון אויסגעוויזען, אז פערשיע־דענע לאנדווירטשאפטליכע עסקים געבען אין פאלעסטינא זעהר נישט קיין שלעכטען ריוח, לכל הפחות נישט קיין ערגערען ווי אין אנדערע לענדער. די דורכשניטליכע ריינע יעהרליכע הכנסה פון א מיטעלער קאלאניסטען פאמיליע (פין 5 נפשות) מאכט אום 215 רובעל פאר די משפחות, וואס בעשעפטיגען זיך מיט פעלדארבייט, און 400 רובעל א יאהר פאר די קאלאניסטען־וויינגערטנער.

דער ריוח איז א ריינער, ד. ה. פון איהם זענען שוין אראב־גערעכענט געווארען אלע אבצאהלונגען, וואס די קאלאניסטען צאהלען מיט געלד אדער מיט א טהייל פון דער תבואה, און פון דעם ריוח פון פעלדארבייטער איז אלץ אויך אבגערעכענט געווארען דער מקח פון דעם ברויט, וואס איז נויטהיג פאר דער פאמיליע און פאר איהר פיה. דער ריוח וואלט נאך גרעסער געווען, ווען די בעשעפטיגונג אין די קאלאניעס זאל נישט זיין איינזייטיג ווי זי איז: ד. ה. ווען די קא־לאניסטען זאלען זיך נישט בעשעפטיגען נור בלויז מיט פערזייען תבואה, אדער נור בלויז מיט וויינגערטנער.

דער אויבען דערמאנטער ריוח איז אסך גרעסער, ווי דער ריוח פון די יודישע קאלאניסטען אין די דרום־רוסישע קאלאניעס. אין חערסאנער גובערניע למשל בלייבט א יודישען קאלאניסט ריינער ריוח 135 רובעל א יאהר און אין דער קאלאניע קאסטיניע אין פאלעסטינא — 215 רובעל ד. ה. אויף 80 רובעל מעהר.

בכלל, לויט דעם רייכען מאטעריאל, וואס די אסיפה האט געהאט איז זי געקומען צו דער־ דעה. אז די ביז איצטיגע קאלאניזא־ציע אין ארץ ישראל האט געבראכט געוויסע רעזולטאטען, וואס מא־כען איצט מעגליך די ווייטערדיגע ענטוויקלונג פון דער קאלאניזאציע אין דעם לאנד.

נאכדעם ווי דער קאמיטעט האט אויסגעהערט דעם בעשלוס פון דער קאמיסיע, האט ער בעשלאסען איינצופיהרען א שטענדיגע ק א־מ י ס י ע פין ספעציאליסטען אין וועלכע ער האט איינגעלאדען די

*) אין דער לעצטער צייט האט די חברה יק"א צוגעקויפט איין ערך פון 5000 דיעסיאטין.

פריהער אנגערופענע אנראנאמען. דעם העררן י. ג. עטינגער (וואס פערזארגט די ארבייטען פון יק״א אין בעסאראביען) האט דער קאמיטעט געבעטען אריבערצופאהרען קיין פאלעסטינא צו בעקענען זיך אויפ׳ן ארט מיט דער קאלאניזאציע, כדי איבערצוגעבען דערנאך זיין מיינונג וועגען די פראגען, וואס אינטערעסירען דעם קאמיטעט.

מיט דער ערלויבניש פון דער חברה יק״א, מיט וועלכער דער קאמיטעט האט זיך איבערגעשריבען וועגען דעם, האט ה׳ עטינגער אנגענומען דעם קאמיטעט׳ס בקשה, און אין אפריל פון פאריגען יאהר איז ער גיפאהרען קיין פאלעסטינא, פ׳ן וואנען ער איז צוריקגעקומען אין מיטען יולי.

ה. עטיננער האט אויפגענומען ידיעות וועגען דער ריינער און נישט־ריינער הכנסה פון דיווירטשאפטליכע עסקים, וואס די פאלעסטינער קאלאניסטען בעשעפטיגען זיך מיט זיי; וועגען דעם בודזשעט פון איינצעלנע פאמיליעס, וועגען קהל׳שע הוצאות, וועגען די פרייזען פון די פראדוקטען, וואס ווערען אויסגעארבייט אין די קאלאניעס, און אויך וועגען פערשיעדענע אנדערע פראגען, וואס האבען א שיכות צו דעם לעבען אין די קאלאניעס. דאס גאנצע מאטעריאל, וואס ה. עטינגער האט צוזאמענגעקליבען אין פאלעסטינא, וועט ער ערשט קאנען אויסארבייטען אין עטליכע חדשים ארום; דערווייל האט ער דעם קאמיטעט מודיע געוועזען בעל־פה די עיקרים, צו וועלכע עס האבען איהם געבראכט די געקליבענע ידיעות און זיינע אויספארשונגען.

צו בעארבייטען די מאטעריאלען פון ה׳ עטינגער און ניי אבצודרוקען וואלט נעפאדערט אסך צייט. איבער דעם קאן נאך נישט דער קאמיטעט געבען די ארבייט פון ה. עטיננער אין גאנצען, און מוז זיך בעגנינען דערווייל מיט די עיקרים. אויף דער אלגעמיינער פערזאמלונג רעכענט ה׳ עט׳נגער צוצושטעלען איין אויספיהרליכען רעפעראט.

פון די בעשליסען, צו וועלכע ה׳ עטינגער איז געקומען, ברענגען מיר דא די וויכטיגסטע:

א) די צייט, די ארבייט און די קאפיטאלען, וואס זענען אויסגעגעבען געווארען אויף די נסיונות אין פאלעסטינע, האבען בעשאפען עטליכע פעסט שטעהענדע קאלאניעס, וואס ארום זיי קאן זיך פערברייטערען ווייטער דער יודישער ישוב.

ב) אין קורצען וועלען די קאלאניסטען־וויינגערטנער האבען מערק, וואו צו פערקויפען זייער וויין, און זייער מצב, וואס האט אלעמען געשראקען דערמיט, וואס זיי האבען נישט וואו צו פערקויפען דעם וויין, וועט פערזיכערט זיין. (פון די 40,000 העקטאליטער וויין, וואס זענען אויסגעארבעט געווארען אין לעצטען יאהר, זענען פערקויפט געווארען 30,000).

ג) די אפטאווע פרייזען פון וויין, וואס ווערט אממעהרסטען פערקויפט אין האמבורג און לאנראן, זענען נאך דערווייל זעהר נידריג. מען מוז אבער גערענקען, אז דער פאלעסטינער וויין פערקויפט זיך נישט לאנג, אז ער איז נאך נישט גענוג בעקאנט, און מיט דער צייט וועלען די פרייזען שטייגען.

ד) די סבות, וואס די הכנסה פון די קאלאניסטען גענינען נישט אויף דער הוצאה, זענען: ערשטענס דאס, וואס די קאלאניסטען זענען נאך נישט גענוג צוגעוועהנט צום לעבען פון א פעלדארבייטער, איבערהויפט אויך, וואס זיי האבען צו ווענינ אינטערעס און בעמיהען זיך נישט צו פערבעסערען די אופנים פון דער ארבייט, דערצו פעהלט

פעלעטאָן.

א פעקיל מַעֲשׂיות

אַלטע און שפּאַגיל־נייע, איינענע און נאַכגעמאכטע

פון

אַ נייעם סאָרט מְחַבֵּר.

דִי גְרויסֶע מַחֲלוֹקֶת.

א.

אַז מען האָט גערארפט מיט פיעל יאָהר צוריק דעם איצטיגען אַלטען רָב אונזערען קריינען פאַר אַ רב ביי אונז אין שטעדטיל, האָט זיך דאמאלס געקעהרט די וועלט מַמש. אַט דאס וואָס איהר זעהט אַמאָל נאָך אפילו היינטינע יאָהרען, אַז איין צַד, די ראַביניאַנקעס, זענען נִיט גאָר שָוֶה בְּשָוֶה מיט דעם אַנדער צַד, די וועליטיאַנקעס; אַט דאס וואָס עס איז צו בעמערקען, אַז אַ וועליטיאַנאק וועט אומישנע קויפען זיך א בילעט אין דער ערשטער רייהע אין טהעאַטער, כדי דער ראַביניאַנאק, וועלכער זיצט אין דער פינפטער, זאָל האָבען אַביסיל פלאַצעניש; אָט דאס וואָס דער ראַביניאָנאק קוועלט, ווען דער וועליטיאַנאק שטעלט אַ רעמיז און בלייבט נעביך בלא־שִנַיִם, ווען עס איז, ניט פאַר אונז געדאַכט, פול אויפ׳ן טיש, — דאָס נעמט זיך אלץ נאָך פון די אַמאַלינע יאָהרען, פון די יאָהרען, ווען מען האָט זיך געקרינט פאַר די רבנים. געקריגט, — עפּיס גלאַט, מיינט איהר, רעדט זיך דאָס אַזוי, — געקוילעט האָט מען זיך, געגאַנגען אויף מעסער! וועגעי אַזעטיגע נאַרישקייטען, ווי אויסדינגען אַ חזקה פון חתן־תּורה, אָדער אריינשמייסען יענעם אור־זָרוּעַ, אַז איהם זאַל זיין פינסטער און ביטער, — וועגען דאָס רעדט מען גאָר נישט. עס זענען נאָך היינט פאַרהאַן יודען פוןביידע צְדָדִים, וועלכע זענען אויף אייביג, עַד היום הזֶה, געבליבען אָרימע לייט פון יענער, פון דער גרויסער מִלְחָמָה.

פייווע אָרע׳ס, אהרן דעם פוילישענ׳ס זוהן, וואָס האַנדעלט שוין א יאָהר 20 מיט „בלינדע׳ פערד — מען רופט זיי בלינדע, ווייל ניט אין אַלע זייטען קאָן מען מיט זיי פאָהרען: דאָרטען זענען זיי לא עֲלֵיכֶם געֲנַנב׳עט —, אַט דער פייווע איז געווען אַ גאַנץ אָרענטליכער בַּעַל־עֲגָלָה, געהאַט זיך אַפּאָר אָדלערס, און זיך געצוינען זיינע עטליכע. שענע עטליכע רובעל אַ וואָך, ווי לייטען גלייך. און אַז איהם האָט געטראָפען א גליק, און אַז ער האָט געוואונען אין א פלעט איינגעבונדענע חוּמָשִים מיט עֲשָׂרָה פֵּירוּשִים, מיט פיינע רויטע רוקענס, האָט ער טאַקי געקויפט אויף יָמִים נוֹרָאִים אַ בעזונדער מחזוֹר, ניט בעטען זיך ביי קולקען, ביי דעם שכן זיינעם אין דרום־זייט, זאָגען מיט איהם אין זיין מחזוֹר. ער האָט אפילו געזאָגט רישען, דער ווייב זיינער:

— נוּ, נארילע, אַבער ווען דו קאָנסט עִבְרִי, מיינסטו וואָלט איך דיר אויך ניט קויפען א מחזור, און אפילו מיט עברי־טייטש. נישקשה, געהאַט אַ נוטע יאָודע האב איך געהאַט. נאָט צו דאַנקען, אויף פּאַקראָווע רעכען איך אַפילו דעם וואַנינקען אויסבייטען נאָר אויף א גוטען: זאָל זיין צו ווינטער אַפּאָר און גאָר גוטע. ע!...

נאָר באַלד נאָך סוכות איז געשטאָרבען דער אַלטער רָב זכרונו־לִבְרָכָה, און עס איז געוואָרען די מלחמה, און פייווע האָט דאָך שוין אייגענע חומשים מיט רויטע רוקענס מיט אַ סך פּירושים און האָט זיך געפיהלט פאַר אַ שטיקיל מענש אין דרום־זייט, האָט ער זיך אויך אויסגערעדט: יאָשקע אַ רב? וואס הייסט יאָשקע וועט ווערען רב? נוּ, אַז ער איז אַ זוהן?...

זיי נעלד צו פֿיהרען די ווירטשאַפֿט, און איין אָרגאַניזאַציע ווי צו פֿערקויפֿען די פּראָדוקטען.

ה) כדי צו מאַכען די קאָלאָניסטען זעלבסטשטענדיג, ד. ה. צו געבען זיי די מעגליכקייט, אז זייערע איינענע הכנסות זאָלען זיין גענוג אויף אַלע זייערע אייגענע און קהל'ישע הוצאות, איז נישט גענוג נור צו פֿערזאָרגען זיי מיט דער געוויסער „נאָרמא“ ערד, וואס זאָל בעשטעהן פֿון 25 דעסיאַטין מיט געביידעס און אינווענטאַר, און אראָבצונעהמען פֿון זיי די השגחה; מען מוז אָבער אויך צוהעלפֿען די קאָלאָניסטען צו בעשאַפֿען און ענטוויקלען אָרגאַניזאַציעס, וואס זענען געגרינדעט אויף די עיקרים פֿון זעלבסטהילף און נעגענזייטיגער הילף.

ו) דאס וואס פֿעהלט די קאָלאָניסטען אין פּאַלעסטינא, פֿעהלט בכלל יעדער דאָרף־בעפֿעלקערונג פֿון יעדען לאַנד, עס איז די זעלבע נויט, וואס אומעטום. די הויפּטבעדערפֿנישען פֿון די קאָלאָניעס, וואָס מען קאָן דערווייל נאָך נישט אין גאַנצען בעפֿרידיגען, זענען: אַ ביי־ליגער קהל'ישער קרעדיט, די פֿערבעסערונג פֿון דער טעכניק אין דער ווירטשאַפֿט, מערק פֿאַר די פּראָדוקטען, זייטיגע פֿערדינסטען, די אויס־בעסערונג פֿון בילדונג אין דער הײם און אין דער שולע.

ח) די קאָלאָניסטען וועלען נישט זיין אין גאַנצען זעלבסט־שטענדיג, כל זמן זיי וועלען קריגען שטיצע פֿאַר זייערע קהל'ישע הוצאות. עס איז דעריבער נויטהיג, אז די שטיצע פֿאַר די קהל'ישע הוצאות זאָל צו ביסליכווייז, אַליין פֿערקלענערט ווערען. פֿריהער קען למשל בטל ווערען די שטיצע אויף וועכטער און שוחטים, דערנאָך אויף ברינעמער א. ז. וו. נור די ערציהונג דאַרף תמיד געשטיצט ווערען.

ט) איצט איז נאָך נישט געקומען די צייט איבערצולאָזען די קאָלאָניעס אין גאַנצען פֿאַר זיך, זיי דאַרפֿען נאָך האבען די הילף ביי דער גרינדונג פֿון פֿערשידענע נויטהיגע אינסטיטוציעס, ביי דער פֿער־טרעטונג פֿאַר דער רעגיערונג און ביי דער איינאָרדנונג פֿון דעם אב־צאהל „עשר“.

י) די קאָמיטעטען, וואס ווערען אויסגעקליבען פֿון די קאָלאָ־ניסטען, קענען נישט זיין די אָרגאַניזאַציע, וועלכע איז נויטהיג אין קרעדיט־זאכען, זיי קענען אויך נישט העלפֿען צו פֿערבעסערן די ווירטשאַפֿט אָדער בעסער איינצואָרדנען דעם פֿערקויף פֿון פּראָדוקטען.

יא) דער אדעסער קאָמיטעט מוז זיך אבזאגען פֿון דער אומ־זיסטער מיה צו מאכען קאָלאָניעס פֿון מענשען, וואס האבען נישט קיין אייגענע געלד, און ער דאַרף אויך אויפֿהערען ארויסצוגעבען שטיצע איינצעלנע מענשען אָדער קאָלאָניעס אָהן אַ שום פּלאַן.

יג) דער אדעסער קאָמיטעט דאַרף העלפֿען די קאָלאָניסטען צו מאכען חברות פֿון ביליגען קרעדיט, חברות פֿון ווירטשאַפֿטליכע ידיעות ער דאַרף זיי העלפֿען צו אָרגאַניזירען דעם פֿערקויף פֿון זייערע פּראָ־דוקטען, ער דאַרף פֿערברייטען צווישען זיי קענטענישען, אַלגעמיינע און ספּעציעלע, שאַפֿען ביי זיי נעבען־פֿערדיענסטען, פֿערזיכערן זייער פֿיה א. ז. וו.

יד) דער אדעסער קאמיטעט דאַרף גרינדליך אויספֿאָרשען די פֿראגען, וואס זענען וויכטיג פֿאַר די איצטיגע ארבייט אין ארץ ישראל ווי למשל: די אויסאַרבייטונג און דער פֿערקויף פֿון וויין און טאַבאַק, די אויסארבייטונג פֿון ראָזינקעס, די אויסארבייטונג פֿון אנדערע פּראָ־דוקטען, וואס קענען זיין וויכטיג אין פּאַלעסטינא.

פֿייווע אָרע'ס איז געוואָרען אַ מענש מיט אַ דעה, און די וועליטיאָנ־קעס האָבען געשיקט קלמן דעם מלמד טאַקי אויף פֿייווע אָרע'ס פֿערד נאָך דעם חאלאפּעניצער, און אויף פֿייווע אָרע'ס פֿערד איז ער, דער חאַ־לאַפּעניצער, טאַקי צוגעפֿאָהרען דעם דאָנערשטאָג, וואָס פֿאַר שבת־חנוכה, צו נחום'ען, דעם נָגיד פֿון די וועליטיאָנקעס.

פֿון דעמאָלס אָן איז מען געוואָרען פֿייווען אַ דַם־שׂוֹנא דער צַד שׁכְנֶגד. שפרה ברכה'ס האָט געזאָגט דעם מאַן איהרען מיט דעם האַרבען וואָרט, אַז ער זאָל זיך חלילה ניט דערוועגען מעהר געבען פֿייווען פֿיהרען דיאַגעכץ, דעם פֿארך... און אַז פֿייווע איז געקומען זונטאָג צו בנימין־יענקיל דעם קרעמער נאָך דער רשימה סחורה איינקויפֿען איהם אין גובער־ניע, האָט ער בעקומען אַ תּשובה:

— געה, נעה, קויף איין רבנים אין חאלאפּעניץ.

און ערגער ווי אַלץ איז, וואָס דער בולאנער, וועלכען ער האָט גע־קויפֿט אויף פּאָקראָווע, האָט פֿערהינקען; דער שליטען איז אַ שווערער, צוגעסטראָיעט אויף אַ דישיל, איז דאָך מיט איין פֿערד גלייך ווי אָהן אַ פֿערד. בלייבט דאָך טאַקי די קשיא: מה נאכל?... ניטאָ קיין יאָודעס, פֿלעגט ער שטעהן ביי נחום דעם נגיד נעבען טויער, שמועסען מיט דעם נייעם רב'ס צד, פֿלעגט חאַפּען עפּיס אַ גמילות־חסד אויף האָבער, און טאַקי יענעם ווינטער, זוכענדיג רפֿואוֹת דעם בולאנער, איז ער בעקאַנט געוואָרען מיט אַ ציגיינער, ביי וועמען ער האָט געקויפֿט די ערשטע „כשר'ע“ מציאה...

ב.

און זעליג'ען, דער זעליג, וועלבער איז היינט אַ בלוט־אָרימאַן און שטעהט אויפֿ'ן מאַרק, דאָס היטיל פֿעריסען און טוליעט זיך אין פֿוטעריל, וואָס איז אונטערגעשלאָגען מיט שתּי שׂערות, — דעם זעליגען געדענק איך נאָך פֿאַר אַ יונגערמאַן אַ שטיקיל נגיד. אני הַגֶבר, איך אַליין געדענק נאָך, אז דאָס פֿוטעריל זיינס, וואָס איז איצטער אונטערגעשלאָגען, ווי געזאָגט, מיט פּאָרמעט, האָט שרייב אויף איהם מזוזות, איז געווען טאַקי אַ טכויּ־רענע, פּעטע געלע טכוירען מיט שוואַרצע הערעליך. געהאַט האָט ער, זעליג הייסט דאָס, אַ קראָם, אין וועלכער עס זענען געלעגען אייגענע דריט־האַלבען הונדערט קאַרבען פּשוט מזומן ממש, אָהן שום קונצען! קרעדיט האָט ער געהאַט, וויפֿיעל ער האָט געוואָלט און וואו ער האָט געוואָלט. געשיקט אין סקלאַד נאָך מעהל, — האָט מען געגעבען מיט אַמאָל 3 זאַק — אבי נעמ; דאַרפֿסטו ציקער — שיק, זעליג, און נעם חאָטש אַ היטיל מיט אַמאָל; קעראָסין — אַ גאַנצע פֿעסיל פֿלעגט ביי איהם שטעהן אין קראָם. אַלע האָבען איהם געבאָרגט. געלד — חאָטש ביז נאָך שבת. קורץ, זעליג'ען איז געווען, ווי מען זאָגט דאָס, אָפֿען די וועלט. געלעבט האָט ער ווי אַ גראָף, אפילו בין־מִנְחָה־לְמַעֲרִיב געהערט דעם שיעור ביי דעם אַלטען זֵכֶר צַדיק לִבְרָכָה.

נאָר ווי עס איז געוואָרען די מעשה מיט די רבנים, האָט זיך פֿון זעליג'ען רַחֲמָנָא לִיצְלַן אויסגעלאָזען אַ תֵּל. אויב איהר ווילט וויסען, איז אַביסיל די סִבָּה געווען טאַקי דער שיעור. זעליג האָט געקענט לערנען, און זיין שווער האָט איהם טאַקי גענומען פֿאַר אַ גוטען יונגיל. דאָס ביסעלע נגידות האָט איהם צוגעגעבען מוטה, און ער האָט זיך געריכענט אין לער־נען פֿאַר אַ שטיקיל יאָ־טיעבע־ראָם. האָט ער זיך עטליבע מאָל ביי דעם שיעור פֿערצעפּעט מיט יאַשקע דעם רב'ס. יאָשקע איז ביי זיך געווען אַ גאַנצער האָהן: עפּיס אַ קליינינקייט — תּוֹרָה וּגְדוּלָּה בְּמָקוֹם אֶחָד; אַ רב'ס אַ זוהן איז ער, אפֿילו אַ אייניקיל אויך, אַ סוֹחר איז ער אויך, און נאָר אַ גרויסער, — ער האַנדעלט מיט פֿלאַקס, לייענט צייטונג, ווייס דעם קורס, און האָט געפּרובירט נעהמען טויזענד רובעל מיט אַמאָל פֿאַרשום. אמת טאַקי, ער און זיין שווער און נאָך 2 נגידים האָבען געגעבען וועקסלען און

טו) דער אדעסער קאמיטעט דארף זעהן צו פערגרעסערען די ערד אין די קאלאניעס און צו פערגרעסערען די־צאהל קאלאניסטען אין די וועניג בעזעצטע קאלאניעס.

טז) דער אדעסער קאמיטעט דארף זעהן צו צוציהען קאפּיטא־לען אויף פערשיעדענע אונטערנעהמונגען אין ערדארבייט און אין פאבריקאציאן, למשל: באיארעס, עהל, די אויסארבייטונג פון רויהע פראדוקטען.

יז) דער קאמיטעט דארף אויסשטעלען יעדעס יאהר א בודזשעט פון זיינע הוצאות.

יח) אין דער פערוואלטונג אין פאלעסטינא דארף זיין איין פארשטעהער פון קאמיטעט. איבער וויכטיגע פראגען דארף ער האל־טען איין עצה מיט די ארטיגע קענער און מיט די קאמיטעטען פון די קאלאניסטען.

דאס נייע פראיעקטיערטע פאמיליען־רעכט אין רוסלאנד.

(ענדע).

163 § מבטל זיין די קדושין (ביי יודען פערלאנגען א גט) קאן מען אין איינעם פון די פאלגענדע צופעלען:

1) אויב איינער פון פאר פאלק איז נעלם געווארען.

2) אויב איינער פון פאר פאלק איז פער׳משפט געווארען נאכ׳ן פערליערען אלע רעכטע, אויף קאטארגע, אדער ער איז פערשיקט גע־ווארען, און דאס צווייטע צד איז איהם נישט נאכגעגאנגען.

3) אז איינער פון פאר פאלק האט געלאקערט אויפ׳ן צווייטענס לעבען אדער פאר גראבע בעהאנדלונג, וואס איז געפעהרליך פאר׳ן לעבען אדער פאר׳ן געזונד.

4) אויב איינער פון פאר פאלק איז נישט געטריי געוועזן דעם צווייטען.

5) אז איינער פון פאר פאלק האט זיך אויסגעוויזען נישט פעהיג צום צוזאמען־לעבען.

190 § ביי יודען און קאראימען קאן מען אויך פערלאנגען א גט:

1) אויב דאס פאר פאלק האט במשך פון צעהן יאהר קיין קינדער נישט געהאט.

2) אויב איינער פון פאר פאלק איז קראנק געווארען אויף איין אנשטעקענדער, אדער שרעקליך מאוסע קראנקהייט אהן איין האפנונג אויסגעהיילט צו ווערען.

3) אז איינער פון פאר פאלק ליידט אויף א גייסטיגע קרענק אהן אויפהערליך, נישט וויינינגער ווי דריי יאהר בשעת דעם צוזאמענ־וואהנען.

4) אויב איינער פון פאר פאלק בעליידיגט שווער דעם צווייטען.

5) אז איינער פון פאר פאלק נייט דעם צווייטען, ער זאל טהון מעשים, וואס זענען פערווערט על־פי־דין אדער על־פי־מוסר.

191 § דער פון פאר פאלק, וואס פערלאנגט א גט, ווייל דער צווייטער ליידט אויף א גייסטיגער קראנקהייט, מוז פערזיכערען דעם קראנקען דאס אויפהאלטעניש, אויב ער אליין איז נישט פערמעגליך דערצו.

192 § דאס ווייב קאן פערלאנגען א גט, אויב דער מאן גיט איהר נישט אויף אויסהאלטעניש.

193 § ביי יודען און קאראימען איז דער גייסטליכער, וואס פיהרט די מעטריקל־ביכער, מסדר דעם גט אויפ׳ן פערלאנג פון ביידע צדדים.

נאך פאפירען עפּיס בלאיע, — אבער דאך איז ער, יאשקע, א סוחר וואס א סוחר הייסט; דעם סוד, וואס ער ווייס ניט דעם חילוק פון פלאקס ביז פענקע, און מוז זיך נעביך פערלאזען אויף זיין שותף דעם מחצית שכר׳ניק, וועלכער פיהרט יאשקען צייטענווייז אין באד, במחילה — אט דעם סוד ווייס דאך קיינער. קורץ, יאשקע דעם רב׳ס מיט זעליג הירשעל ציפעס, האבען צווישען זיך ביי דעם שיעור קיינמאל ניט געלאדיעט. און בשעת די ראבי־ניאנקעס האבען געוואלט מאכען יאשקען רב, איז זעליג דער ערשטער ארויסגעשפרונגען:

— יאשקע? וואס? צי משוגע מיינע שונאים? א שענער רב, כ׳לע־בען! — און ער איז צוגעשטאנען צו די וועליטיאנקעס.

נו — נו, האט מען זיך גענומען פאר זעליגען מיט זיין קרעמיל. ראשית האט מען אויף איהם געמאכט א פראטאקאל, און מען האט איהם געדיי־סען אריינטראגען גילדיע. איהר פערשטעהט, וואס דאס איז? נעם צאהל אב מיט רח״ש און כל״ז, מיט אלע הוצאות, מיט שרייבען פראשעניעס, — נעם לאז ארויס כמעט ווי א הונדערטער. נו, און וואו נעמט מען זי, אט די מזומנ׳ע? וועט איהר דאך זיין א קלוגער און געבען א עצה, מען זאל בארגען טהיי, טאבאק און צוקער, פערקויפען דאס אונטער׳ן קרן און מא־כען געלד. אויף דער המצאה איז זעליג אויך געפאלען. אבער ווי איז דער דין, אז דער צד שכנגד, אט טאקי פון די ראביניאנקעס משפחה, לויפט און רעדט אן מאוסע מעשיות, און וואוהין מען קומט בעטען קרעדיט, ענט־פערט מען: האט קיין פאראיביל ניט?...

און בקיצור — גראדוסענוויז, — אונזער זעליג איז געווארען א יורד, אראב און אראב, עד היום הזה.

ג.

אין די גרויסע פענסטער, ביי די נגידים אין שטעדטיל, איז דאס געווען אויך די איינענע מעשיות, נאר מיט גרעסערען פאראד. אין גרעסע־רער מאס.

מען האט כלל פערלאזען די געשעפטען, די ביסעליך געשעפטען, פון וועלכע מען לעבט, מען ציהט א הוצאה און מען קלויבט נאך א קערביל, — און זיך גענומען צו איין עסק — מעשה רב. געטראסקעט פאצט, געלאפען קאפ אראב, געקלאפט דעפעשען, — הא, וואס, ווער, וועמען? — מעשה רב! דער מקח אויפ׳ן „קאנטאר״ אין שטארט, דאס הייסט די ארענדע פון די בראנפען, איז אויפגעוואקסען אין צווייען; מען איז שוין ברוך השם בטוח, אז ראובן, אט דער פארך ראובן, וואס איז אזא תנפוש׳ניק און האט גענעבען דעם עולם משקה, און האט געזאגט צו יאשקען: „לחיים, רבי!״ — דער ראובקע וועט שוין מכות פערדינען אין קאנטאר; אנשטאט צוועלף הונדערט, לאז ער טאקי צאהלען ח״י מאות, אויסער שטילע, דארטען אין הויף.

איז טאקי באלד געפאהרען דעם רב׳ס צד גלייך אין הויף אריין, און האט דערצעהלט עפּיס מעשיות וועגען דעם וואו מען דארף. און דער גאנג פון אגולניע ארעדנא איז געווארען אויס מאדע, מען דארף צאהלען פון שטיק, און דאס האט געקאסט די וועליטיאנקעס עפּיס עטליכע טויזענדער אין איין שמע ישראל.

זענען אודאי געלאפען דעם חאלאפעניצער׳ס צד און האבען געמאכט א סקלאד פון מעהל, און מען האט געשטעלט א מקח — א האלבען קערביל אין זאק אונטער קרן. האט באלד איינער פון יאשקע דעם רב׳ס צד עפּיס דערצעהלט א מעשה, זיך גלאט אזוי, וועגען די וועליטיאנקעס א פריזיוו. האט דאס דער עסק ווייטער געקאסט בלוט מיט אייטער.

אין דער בקשה וועגען א גט מוז דאס פאר־פאלק אויפגעבען, ביי וועמען פון זיי עס וועלען בלייבען, לויט זייער פערגלייך, די נישט דערוואקסענע קינדער. אין דער בקשה קאנען אויך פערשריבען ווערען אלע בעדינגונגען וועגען פערמעגען פון דעם פאר־פאלק, כפרט די פשרה, וויפיעל דער מאן איז זיך מתחייב צו געבען דעם ווייב נאכ'ן גט.

דער מסדר פון גט בעמיהט זיך פריהער שלום צו מאכען צווישען דעם פאר־פאלק, און אויב ער האלט עס פאר ניטצליך, קאן ער צו דעם צוועק אבלעגען דעם גט, דאך נישט מעהר ווי אויף צוויי חדשים.

אויב עס איז צו קיין שלום נישט געקומען, איז מען מסור דעם גט, וועגען וואס עס ווערט געשריבען איין אקט, אין וועלכען עס ווערט בעשייניגט, אזביידע צדדים זענען בעשטאנען אויפ'ן גט, און עס ווערען פערשריבען די בעדינגונגען וועגען פערמעגען און קליינע קינדער.

219 § די קדושין זענען נישט תופס (זענען קיין קדושין נישט), אויב זיי זענען געשעהן אהן דעם גוטען ווילען פון וועלכען עס איז פון די צדדים, אדער ווען די איינוויליגונג איז געשעהן אין איין אונבעוואוסטען צושטאנד אדער באונס, אדער ביי'ן א וויכטיגען טעות בנוגע צו דער פערזענליכקייט פון דעם צווייטען.

223 § די קדושין זענען נישט תופס, אויב איינער פון דעם פאר־פאלק ליידט אויף א גייסטיגע קרענק. דורך דער סבה קאנען פערלאנגען מבטל צו זיין די קדושין וועלכער עס איז פון פאר־פאלק, אדער דער אפוטרופוס (אפיעקון) פונ'ם קראנקען. איינפיהרען אזא פראצעס קאן מען במשך פון א יאהר. דאס יאהר ווערט גערעכענט — פאר'ן געזונדטען פון פאר־פאלק — פון טאג פון דער חתונה; פאר'ן אפוטרופוס פון דעם קראנקען — פון טאג, ווען ער איז געוואהר געווארען פון די קדושין, און פאר דעם קראנקען אליין — פון טאג ווען ער איז געזונד געווארען.

232 § די קדושין זענען נישט תופס צווישען א קריסט, א יוד, אדער א מאחמעדאנער און א געצענדינער.

ווי עס איז לייכט איינצוזעהן, וועט דאס נייע פראיעקטירטע געזעץ, ווי ווייט עס וועט ווערען אנגענומען, אנריהרען א סך יודישע דינים.

לויט דעם נייעם געזעץ וואלט אויפגעהערט "חליצה"; א'ן עגונה, וואס דער מאן איז נעלם געווארען, וואלט נאך א געוויסער צייט לייכט געווען בעפרייט צו ווערען, און אויסער דעם וואלט דאס ווייב, בנוגע צו גטין וקדושין, בעקומען די זעלבע רעכטע וואס דער מאן.

וועגען דעם פראיעקט פון דעם נייעם געזעץ וועלען נאך געפרעגט ווערען אונזערע רבנים, און צו דעם צוועק, לויט ווי מען שרייבט, וועט זיין איין אסיפה פון רבנים אין מיניסטעריום.

פארצייטענס איז א סך געטהון געווארען "לתקנת בנות ישראל". אין תלמוד געפינען מיר מאסען אזוינע תקנות, וואס האבען ווייכער און מענשליכער געמאכט דעם הארטען דין, וואס דער מאנספערשוין האט געמאכט פאר זיך, דעם שטארקען, קעגען דעם שוואכערען ווייב, צי וועלען אונזערע היינטיגע רבנים אויך וועלען און אום שטאנד זיין עפיס צו טהון "פאר יודישע טעכטער", וועלען מיר זעהן.

פון יודישען לעבען אין בערן.

(פארטזעצונג).

דער ציוניזם איז דערווייל געוואקסען, אונדי נייגעקומענע סטודענטען האבען שוין אין דער היים פיעל פון ציוניזם געהערט, מאנכע זענען שוין אויך געוועזען האלב־ציוניסטיש. געקומען קיין בערן זעהען זיי

איז אוראי א וועליטיאנאק דערגאנגען, אז מען רעדט נטע דעם גרויסען, א נגיד פון דעם רב'ס צד, א שידוך פאר זיין זוהן, ערגיץ פון בעסאראביע, מיט א גרויסען נגיד. דארף מען דאך אנזאלצען דעם שידוך. פאהרט מען זיך, מען מאכט לכתחילה א נסיעה אהינצו, אוש גאר קיין בעסאראביען, מען] נעהט אריין גלייך צום מחותן, דינגען ביי איהם ראזינקעס אויף פסח'דיגען וויין.

— פון וואנען איז א יוד?

— פון דער ליטא, א שטעדטיל, איהר וועט ניט וויסען.

— ווי רופט זי זיך, אט די שטעדטיל?

— א שטעדטיל, האידאמאק הייסט זי.

— האידאמאק? — רופט זיך אב דער סוחר און גיט א קוק אויף די פלונית'טע זיינע—זייט איהר, הייסט דאס, א האידאמאקער?

— יא; וואס איז, איהר האט דען געהערט וועגען אונזער שטאדט?

— ניין — יא, גלאט אזוי — און דער בעסאראבער יוד רייבט זיך אונטער'ן היטיל, און בעט דעם סוחר זיצען, און די פלונית'טע דערלאנגט צום טיש עפים צובייסען.

— הערט רבי יוד — גיט א זאג דער בעסאראבער — אם כן, אויב איהר זייט שוין טאקי א האידאמאקער, פרעג איך אייך: קאנט איהר אפשר דארטען איינעם א נטע פאליאק?

— נטע פאליאק — זאגט: רבי נטע פאליאק. אויב איך קאן? געוויס. וואס איז, וואס געהערט אייך אן רבי נטע אונזערער?

— קאנט אייך זיין זוהן?

— דעם חתן?

— ער איז שוין א חתן?

— ניין, נאר ער איז א חתן; שטעהט אין שידוכים.

— נו, וואס איז דאס?

— איהר מעגט מיר גלויבען: זעהר א וואוילער בחור. מען וועט אייך אנרעדען, יעדער מענש האט שונאים; רבי נטע איז בעקאנט מיט פריצים, זאגט מען אויף איהם, ער איז א מסור, נאר דאס איז ליגען. איהר זאלט קיינעם ניט גלויבען. און דער חתן איז א געזונטער, מאלע וואס לייט וועלען בילען; מיר זענען ניט ווייטע שכנים, ווייס איך געוויס, אז ער, דער בחור, דער מדובר, האט קיינמאל קיין חולי־נופל ניט געהאט; דאס האט זיך נור געטראפען אין פריאס, — און ווייטער קיינמאל. ער הוסט אביסיל אונטער,—דאס איז גראד אמת; זעהר איהר—א אמת זאג איך אייך. אבער חולי־נופל איז כמעט ווי געוויס א ליגען; איהר מעגט זיך אויף מיר פערלאזען. איז וואס זאגט איהר וועגען די ראזינקעס, הא?

נאר דער מהותן האט שוין ניט געהערט וועגען די ראזינקעס און האט געטראכט: אי, וואס א נאט מיר האבען, וואס ער האט מיר צוגעשיקט דעם ליטוואק. און איך האב דאך טאקי אויסגעטאפט ביי איהם וועגען שידוך. און דער מלמד, דער ליטוואק, וואס האט איהם פארנעלעגט דעם שידוך, וועט ביי איהם קריגען מארגען אין קארק: לאז ער דאס צווייטע מאל וויסען, ווי צו רעדען איהם, א יודען א נגיד קיין עין־הרע, א שידוך פון דער הונגעריגע ליטא מיט א מסור און מיט א חולי־נופל'דיגען התן...

האט דאס נעקאסט די וועליטיאנקעס עטליכע צעהענדלינע רובעל הוצאות. אבער אבגעמאכט א שפיציל, און דער בחור'ל זיצט דערווײלע אהן א כלה. זייט רוהיג, דער צד שכנגד איז חלילה קיין בעל־חוב ניט געבליבען, און מען האט אויך ניט געזשאלעוועט עטליכע צעהענדליג רובעל הוצאות, און מען האט אויסגעטראכט עפים זעהר שענע מעשיות אויף א

פאַר זיך א רוסישע קאָלאָניע און אויך א ציוניסטישע. דער דאָזיגער פאַקט, אז עס עקזיסטירט אַ ציוניסטישע גרופע, האָט געמוזט ברייננגען די ניי־געקומענע דערצו וועגען דעם נאָכצודענקען. אט אַזוי איז אויף דעם אופן אונזער פעראיין ביסליכווייז געוואקסען. צום גליק זענען אויך אַ פאַר אַלטע ציוניסטען געקומען (צווישען זיי איינער פון דער חברה ביל״ו, וועלכער איז זייט זיין קומען דער פּרעזידענט פון פעראיין). דער פעראיין האָט די ערשטע צייט זיך נור פאַרנומען מיט אַגיטאַציע און דערצו נאָך אויף פערשידענע שפּראַכען. נאָך דער ערשטער אגיטאַציאָנס־צייט האָט ער גענומען זיך אינערליך אויסבויען און שטאַרקען. עס איז געגרינדעט געוואָרען מיט שווערער מיהע א יודישע ביבליאָטהעק, וועלכע איז אין דער ערשטער צייט באַלד אונטערגעגאַנגען. אַ גרויסעס אידעאַל בלייבט אָבער אין וועג ניט שטעהען. איצט נאָכ'ן פיערטען יאהר ארבייט צעהלט דער „אקאַדעמישע ציוניסטען פעראיין“ אין בערן 48 מיטגליעדער, פון זיי 23 דאמען! דער פעראיין האָט געגרינדעט אַ „ציוניסטישען קלוב“, וואו עס איז פאַרהאַן א ביבליאָטהעק און אַ קיך און דוקא אַ כשר'ע! די „כשר'ע קיך“ האָט הייסעס בלוט געמאכט ביי דער „רוסישער קאָלאָניע“! סטייטש, ניט־רעליגיעזע מענשען עסען כשר! האָט איהר געהערט דאָס פערברעכען? דער פעראיין האָט דאָ קיין שום „כשר'ע אָדער טריפה'נע“ צוועקען ניט פערפאָלגט. ער האָט נור איין צוועק פאַר זיך געהאַט: צו בעשאַפען אין בערן, וואוהין עס קומען צונויף הונדערטע יודישע סטודענטען און סטודענטינען אַ יודישע היים און כדי אויך דעם רעליגיעזען צו פערשאַפען די מעגליכקייט אַהער צו קומען, האָט מ'ין איינגעפיהרט כשר (די צוויי כשר'ע רעסטאראַנען, וואָס געפינען זיך אין שטאָדט, זענען ניט פאַר סטודענטען, ווייל זיי זענען צו טהייער). אין דער ביבליאָטהעק געפינען זיך די צייטונגען: המליץ, הצפירה המגיד, השלוח, עולם קטן, דער יוד, די וועלט, איזראַעליטישעס וואָכענבלאַט (צוריך), יודישע פאָלקסשטימע (ברין), אָסט און וועסט, פאַלעסטינאַ, Wschód, L'Echo sioniste, וואסכאד, בידושטשנאסט, רוסקאַיע באָגאטסטוואָ און נאָוואָסטי, דאַן מאַנכע שווייצער־צייטונגען. די ביבליאָטהעק ענטהאַלט שוין איצט ביז 1000 נעמען, נאָר דאָס איז נאָך זעהר וועניג. עס פעהלען אין איהר אַסך נויטהיגע ביכער. זי איז צוזאַמענגשטעלט כמעט אוים לויטער מתנות. אַזוי אַז עס געפינט זיך דאָרט אַ מיש־מאַש אויף אַלע שפּראַכען (ענגליש, פויליש, רוסיש, יודיש, העברעאיש א. ז. וו.) נאָר ווירקליך יודישע ווערק ווי די פון צונץ, גייגער א. ד. ג. געפינט איהר דאָרט ניט. דערהויפּט פעהלען אבער רוסיש־יודישע ווערק. אויסער איין מיטגליעד בעשטעהט דער גאַנצער פעראיין אויס לויטער רוסישע יודען און אַזעלכע, וועלכע האָבען אין דער היים זיך דערצויגען אויף דער רוסישער ליטעראַטור. כדי פאַר אַזוינע צו געבען די נויטהיגע גייסטיגע שפּייז, זענען זעהר נויטהיג רוסיש־יודישע ווערק און אויך ווערק פון אַלגעמיין־רוסישער ליטעראַטור.

די אַלע רוסישע ציוניסטען, וועלכע ווילען געוויס, אַז אונזער יוגענד זאָל ביי אונז בלייבען, מוזען זיך מאַכען פאַר אַ חוב קדוש צו שטיצען די ריין ציוניסטיש־יודישע ביבליאָטהעקען. דאָס הייסט ניט אַ נדבה שענקען. זיי פערשאַפען רערמיט די מעגליכקייט צו בעקאַנען די יודישע געבילדעטע יוגענד מיט אונזער פאָלק. *)

עס איז נאָך צו בעמערקען, אַז אויסער די אָבגעשפּאַרטע גראַשענס פון די ציוניסטישע סטודענטען, אונטערשטיצט נאָך דער גאַליצי־

*) געלד נור ליעבער נוצליכע ביכער אין אַלע שפּראַכען און איבערהויפּט אין רוסיש, העברעאיש און יודיש לטובת דער ציוניסטישער ביבליאָטהעק אין בערן קען מען שיקען: „Zionistische Lesehalle“ Pflugweg Nr. 5, Bern (Schweiz). אָדער: Herrn I. L. Bóruchowisch. Ch. Chossin

מיידיל, און עס איז געווען גוטליך, מען האָט זיך אַנגעלאַכט א פולען בויך. זאָלען זיי אויך געדענקען „פאַטשאָם פונט ליחא“...

ד.

איך קאָן אייך זאָגען בתורת עדות, אַז יאָשקע וואָלט קיין רב ניט בלייבען, און דער חאַלאַפּניצער וואָלט בלייבען טאַקע רב, ווען עס וואָלט ניט זיין' איין קליינע סבה. יאָשקע איז טאַקע געווען אַ גאַנץ פיינער יונגערמאַן, געקענט גאַנץ גוט לערנען, נאָר דאָך עפּיס וועניג רבניש איז אין איהם געווע אַ סוחר אַ למדן — יאָ דאָס איז יאָשקע געווען, אבער עפּיס צו רב האָ אין איהם געפעהלט מאַטעריאַל. ער האָט בטבע האָלט געהאַט אַ שטיפעריי, אַ שפּיציק גלייכווערטיל, אפילו מיט אַ ביסעלע פעפער... אָט דאָס וואָס איהר וועהט היינט דעם אַלטען רב אונזער'ן מיט דער שטריימיל אין אַ סאַמעטענע דעליע מיט פערפרומטע אויגען, מיט אַ טיעפען קרעכץ, ווען עס פאָדערט זיך, — דאָס איז אַלץ געוואָרען מיט דער צייט, דאָס האָט אַלץ אנגעמאַכט ביסליכווייז די ביטערע פרנסה, דאָס האָט זיך אויסגעארבייט אין צעהענדלינער יאהרען צייט. אבער דאַמאַלס איז דאָס געווען, ווי מען זאָגט, טאַקע אַ פרעהליכער יאָשקע, אַ לעבעדינער יונגערמאַן, צו וועלכען אַ שטריימיל מיט אַ רבנישע קלאַפּערגעציינג האָבען געקליידט ווי ציצית צו אַ קאַזאַק. אבער דער חאַלאַפּניצער איז געווען אַ רב כמה שנאמר, מיט אַ געבאָרענעם קרומען רוקען, אַ אויסגעטאַקטע פרומע צורה, מערידען טאַקע בירושה מדור דור, אויסגעווייקט אויף אתרונים מיט מכירת חמץ... יאָשקע איז דאַמאַלס געווען אַ יונגערמאַנציג, וואָס האָט נאָר באמת פיינט געהאַט די רבנות, און דער עולם האָט עפּיס געפיהלט אַז ער קאָן נור אויף צו להכעים, אויף צו לאָפּענעש די וועליטיאָנקעס, זיין אַ רב; אבער דער חאַלאַפּניצער וואָלט גוואָס ווייטער און ווייטער אריינגקריכען אי די ביינער, און די מלוכה וואָלט בלייבען איהם, ווען ניט די סבה...

די סבה איז געווען, וואָס דער חאַלאַפּניצער האָט געהאַט אַפּעטיט' געוואָלט אַלע טאָג עסען, און ניט נור ער אַליין, נאָר אויך די רביצין זיינע, און אויך די זעקס־זיבען־אַכט־נייען קינדערליך זייערע. זיי זענען אפילו געווען אַלע געזינקע, אַלע מאָל פערשמוצטע, — נאָר קייען האָבען זיי אַלע געוואָלט, און דוקא טאָג־טעגליך, נאָך אפילו אַ פאָר מאָל אין טאָג. און אַזוי ווי דער בעקער האָט נור די ערשטע צוויי־דריי וואָכען געגעבען ברויט אויף באָרג, און אַזוי ווי קרעמליך זענען דאָך אַליין קבצנישע, לכן האָט מען דאָך געמוזט צאָהלען מזומן, היינט איז דאָך די קשיא: וואו נעהמט מען די קליינגעלד?

צום אנהויב האָט מען זיך געקאָכט: געלד דעם רב? מיר וועלען צאָהלען! ווער זענען די „מיר“, און ווי אַזוי וועט דאָס זיין — איז אין הואָהאָ האָט מען ניט געטראַכט. נאָר אַז דער קריעג איז אַוועק געגאַנגען אין די הויכע דרכים, מיט די מסירות, מיט די קאָנקורענציעס, דו מיר אין די ליין, און איך דיר אין דעם ווייץ; אַז עס האָט יעדערען פערנומען פאַר דעם זיבעטען ריפּ אין די אייגענע געשעפטען, ביי דעם פערדרעהט דעם קאָפּ מיט אַ פּריזיוו, ווארום מען האָט איהם געפּסלט די לגאָטע, און דאָ האָט מען איהם אויסגעדונגען פון קראָם, וואו ער זיצט אַ יאהר פערצוג פון דור־דורות, און ביי דעם האָט זיך עפּעס אָנגעהויבען צו שאָקלען דער טאָכטער'ס שידוך — — קורץ, אַז דעם עולם האָט פערדרעהט דער מוח וועגען זיך, האָט מען פערגעסען, אַז ביי גוטע־הנה די אלמנה וואָהנט. אין שכנות אַיוד מיט אַ ווייב מיט אַ סך קינדער, אַ יוד מיט אַ כתב רבנות אפילו וועלכער געשוועלט פון הונגער...

און דוקא פערעלע די גראָבע, איינע פון די דריי פערעליך, וועלכע האָבען געפיהרט דאָס גאַנצע רעדיל אין שטאָדט, און האָבען אונטערגעהיצט די גאַנצע מחלוקת, אָט די סאַמע פערעלע, האָט אויפגעעפענט איהר מייל־

אַנער פֿעראיין „ציון“ די ביבליאָטהעק, וועלכע שטעהט אָפֿען טאָג־טעגליך פֿון פֿריה ביז שפּעט אויף דער נאַכט. —

אין דער רוסישער קאָלאָניע געפֿינען זיך פֿערשידענע אונטערשטיצונגס־קאַסען. אונזער יודישע קאָלאָניע ווערט אָבער נאָך עד היום פֿיינדליך בעטראַכטעט פֿון יענע „רוסען“, ווען אויך דאָס פֿריהערדיגע שפּעטען און חוזק־מאַכען איז פֿערשוואונדען. די „רוסישע“ קאָלאָניע, וועלכע רעדט פֿון ליעבע און ברידערליכקייט צו דער גאַנצער וועלט, קאָן זיך נאָך ניט געוועהנען מיט דעם געדאַנק, אַז די יודען זענען אַ נאַציאָן, וואָס האָט פֿאַר זיך איהרע אייגענע נאַציאָנאַלע אויפֿגאַבען. דאָס דאָזיגע ניט פֿערשטעהען האָט געבראַכט דערצו, אַז עס הערשט אַ מין פֿיינדשאַפֿט צווישען די צוויי קאָלאָניעס. דער סטודענט אָדער סטודענטין, וואָס איז בעקאַנט אַלס ציוניסט, פֿיהלט זיך ניט גוט אין דער „רוסישער“ ביבליאָטהעק און אין די „רוסישע“ פֿעראיינען. דאָס האָט געצוואונגען דעם ציוניסטישען פֿעריין צו גרינדען אַ בעזאָנדערע אונטערשטיצונגס־קאַסע פֿאַר זיינע מיטגליעדער, און אין דער לעצטער צייט האָט זיך אויך דאָרט געגרינדעט אַ „פֿרייער־קרעדיט־פֿעראיין“, ד. ה. אַזאַ פֿעראיין, וואו יעדער סטודענט וואָס האָט אויף אַ געוויסע צייט איבריגעס געלד, גיט עס אַריין אין קאַסע, וועלכע לייהט עס אויס אַנדערע ווידער אויף אַ געוויסע צייט. די ציוניסטיש־יודישע קאָלאָניע האָט בעוויזען, אַז זי קאָן גאַנץ אַליין עקזיסטירען. זי האָט זיך איהרע אונטערהאַלטונגס־אָווענדען, איהרע בעלער. אויפֿ'ן אָרט פֿון אַ קריסטען־בוים צו ניי־יאָהר ביי דער „רוסישער“ קאָלאָניע (פֿאַקט) ווערט חנוכה מיט גרויס פּאַראַד געפֿייערט.

ווען מען קוקט זיך אָבער טיעף צו, זעהט מען, אַז די ציוניסטישע קאָלאָניע האָט דורך איהר עקזיסטענץ דאָך געווירקט אויף די „געמיטהער“ פֿון דער רוסישער קאָלאָניע. מען קאָן שוין דאָרט איצט געפֿינען פֿיעל מיטגליעדער, וואָס בעריהמען זיך מיט זייער יודענטהום, וואָס שעמען זיך ניט מיט'ן זשאַרגאָן א. ז. וו. געווירקט האָט אָבער אויך צום טהייל דער אַנטיסעמיטיזם. מיט'ן וואַקסען פֿון דער רוסישער קאָלאָניע האָבען זיך אָנגעהויבען בעווייזען איינצעלנע פֿייגעל „געבילדעטע רוסישע אַנטיסעמיטען“, וועלכע מען האָט פֿריהער קיינמאָל ניט געזעהען אין די אויסלענדישע קאָלאָניעס. ווען די דאָזיגע פֿייגעל זענען קיין מאַכט ניט, איז עס נור דערפֿאַר, ווייל זיי זענען נאָך שוואַך אין צאָהל. עס איז אָבער מעגליך — מיר ווינשען עס געוויס ניט — אַז די דאָזיגע פֿייגעל וועלען אַמאָל די „רוסישע“ קאָלאָניע „עכט“ רוסיש מאַכען, אַזוי אַז די יודישע סטודענטען וועלען געצוואונגען זיין צו קומען צו אונז.

אַצינד הערט און שטוינט! אין בערן, וואו עס געפֿינען זיך עטליכע „פֿראַקציאָניסטען“ וואו דער גרויסער רוב פֿון פֿעראיין איז פֿאַר די „דעמאָקראַטישע פֿראַקציאָן“, האָט עקזיסטירט אַ שפּה־ברורה פֿעראיין. דער שפּה־ברורה פֿעראיין אין בערן איז אָפֿיציעל אייגענטליך שוין לאַנג פֿערמאַכט געוואָרען. איצט הערט מען נור פֿון צייט צו צייט, ווי עס ווערט העברעאיש גערעדט. וויכטיגער, אינטערעסאַנטער און ניצליכער פֿון דעם איז אָבער דער פֿאַקט, אַז ביז 16 סטודענטינען לערנען מיט גרויס חשק ביי 3-5 לעהרער (סטודענטען) העברעאיש. דער דאָזיגער פֿאַקט אַליין רעדט פֿאַר זיך. די יודישע געבילדעטע פֿריילינס אין רוסלאַנד אָדער אַנדערש וואו, וועלכע וועלען דאָס לעזען, זאָלען נור נאָך ניט פֿערגעסען אַז די אַלע סטודענטען זענען איבערפֿילט מיט אַרבייט, און אַז נור אויפֿ'ן אָרט פֿון אויסצורוהען, קענען זיי לערנען העברעאיש. ווען זיי גיבען אָב זייער ביסיל פֿרייע צייט און לערנען העברעאיש. טהוען זיי עס ניט אויס „מאָדע“, נאָר אויס טיעפֿען געפֿיהל פֿון ליעבע צו זייער פֿאָלק

די גרינדער פֿון „אַקאַדעמישען־ציוניסטען־פֿעראיין“ האָבען אפילו ניט גע'חלומ'ט, אַז פֿון זייער פֿערשפּאָטעטער און בעלאַכטער אַרבייט וועט אַזאַ מין געזונדער בוים אַרויסוואַקסען. ציוניסטישע סטודענטינען נעהמען

בעלע אויף אַ אַרשין, בעת די רבעצין, דעם האלאַפּעניצער'ס ווייב, איז געקומען בעטען אויף שבת. פֿריהער האט פערעלע געשריען:

— אַט טייכען בלוט מאַנ גענאָסען ווערען, און יאַשקע וועט מסתמא קיין רב ניט זיין, ניט דערהאַרען וועט נאָך שפרה'צקע, זי זאל זיין רבצין. און דערנאָך איז געוואָרען אַ אַ:דער מומור:

— איך פערשטעהע דאס ניט, וואס עפּיס מיר זענען אַ חטאת־הקהל?

— נו, פערעלע, איהר פֿערשטעהט דאָך — ואנט די רבצין — מען דאַרף דאָך געבען דעם רב שכירות. די שטאָדט דאַרף דאָך צאָהלען...

— די שטאָדט... אבער איהר ווייסט דאָך, אז עס איז דאָך נאָך ניט מיט אַלעמען. וואס עפּ'ס מ'ט אינז, — טענה'ט מיט דער שטאָרט.

און די אייגענע פערעלע, וואס האט פֿריהער געטענה'ט מיט איהר מאַן, וועלנערינדיג דאס בלאָט לאָקשען, און רעדען האלב מיט כעס, האלב מיט חן:

— און איך זאג דיר, נאָר דו, אז יאָשקע וועט קיין רב ניט זיין. דיך בולעק וועט מען דאָך איינרעדען; פערעלע די דייטשקע וועט דיך נעהמען מיט איהרע חנדעליך, מיט איהר שען צורה'קעלע. זאָג איך דיר, אז דו ביסט געוועזען אַ פֿערד און דו וועסט בלייבען אַ פֿערד. נאָר יאָשקע — אַ זעהסטו ווי דאס איז אַ קאַטשעלקע פֿון נאַט, — וועט מסתמא ביי מיר קיין רב ניט זיין...

און היינט, אז עס איז געוואָרען אַ ביסעלע ענג אין ספּאָדיק, אין קראָם לייזט זיך האַלב פדיון, און מען דאַרף מאַכען הוצאות אויף פּראָשעניעס אין וואָנסקי פּריסוטסטוויע, און מען האט זיך אַ היבש ביסיל איינגעמ אטערט און פערעלע זעהט אז דער מאַן לויפֿט אום און יאָזדעט שטענדיג און קרעכצט ביי נאַכט — טענה'ט זי:

— אז איך זאג: דו ביסט אַ שלימזול, דו האָרעוועסט ניט פֿאַר אייגענע ווייב און קינדער, נאָר פֿרעמדע האסטו האָלט. רב, רב — וואס רב, ווען רב? אויך דיין עסק! וואס אַרט דיך, אז יאשקע? מיינע שאלות וועט ער אויך קאָנען פסק'נען. כראי, כ'לעבען, ארומלויפֿען טאָג און נאַכט און נעהמען זיך לעבער צו ליעב קהל'שע געשעפֿטען; אַ גילדענע מצבה וועט מען דיר שטעלען, אודאי! לאז זיך דער יוד פֿאהרען צוריק קיי חאלאַפעניץ!..

וכן היה. און דער אלטער רבי יוזפא, וואס איז היינט רב ביי אונז, און האט זיך צרות פֿון די ארץ־ישראל אתדוגים, און פֿון דעם מתנגדישען רב'ל און פֿון די שוחטים די אלטע, וועלכע געדיינקען נאָך אַט דאמאלס דינע קרינ, און פֿון דער דריטער ווייב, און קריגט זיך שטענדיג מיט'ן בעל־קאָראָבקע, וועלכער האט זיך עפּיס אַ איינגעמ רב, — אַט דער רבי יוזפא, אַ אלטער יוד מיט חולי־מעים לא־עליכם, מיט אַ זיידענער קאַפּאָטע, וואס קלייבט זיך צו און שרעקט די שטאָדט, אז ער פֿאהרט אוועק קיין ארץ־ישראל, —— דאס איז דער אמאָלינער יאָשקע דעם רב'ס.

אזוי ווערט פֿון אַ ציגעלע, פֿון אַ קליינינקער ווייסינקער ציגעלע — אַ גרויסער באָק...

נ ו ט מ אָ ר נ ע ן.

איבערהויפּט זייער אַרבייט גאַנ׳ץ ערנסט. אַזוי האָבען זיי געגרינדעט אַ "טהעאָרעטישע גרופּע", וועלכע בעשטעהט אויס לויטער סטודענטינען (בערך 18), וואו עס ווערען בעשפּראָכען פּנ׳־שידענע ציוניסטישע פראַגען. יעדעס מאָל לעזט אַ אַנדערע אַ רעפעראַט, דאַן ווערט דעריבער דיסקוטירט. אַזוי בילדעט זיך אויס אַ טיעפעס פערשטענדניס פאַר דאָס יודענטהום און פאַר דעם ציוניזם. נאָר אויך דער "פּראַקטישער ציוניזם" ווערט דאַ ניט פערגעסען. שקלים ווערען יעדעס יאָהר געזאַמעלט, אַקציען זענען פערקויפט געוואָרען און איצט עקזיסטירט אַ "שער־קלוב" פון בערך 40 מיטגליעדער (פון אַקאַדעמישען און פון גאַליציאַנער פעראיין), וואו מען קאַן אויף אויסצאָהלען קויפען אַקציעס. דאָס געלד ווערט תיכף אַבגעשיקט אין דער "יודישער באַנק". פאַר דעם נאַציאָנאַל־פאָנד ווערט אויך געזאַמעלט ווערען. דער שווייצערישער לאַנדעס־אָרגאַניזאַציאָן געהער־ט דער פעראיין נאַטירליך אויך אָן.

אויסער דעם "אַקאַדעמישען ציוניסטען פעראיין" זענען נאָך דאַ פאַרהאַן בערך 7-8 "ווילדע" אַקאַדעמישע ציוניסטען, וועלכע געהערען ניט צו קיין שום פעראיין, דאַן זענען אין גאַליציאַנער "ציון" פעראיין אויך פאַרהאַן ביז 7 סטודענטען (גאַליציאַנער און אונגאַרען). דער פעראיין "קדימה" (פון וועלכען די רעדע וועט שפּעטער זיין) צעהלט 10 מיטגליעדער, לויטער ציוניסטישע סטודענטען, אַזוי אַז בס״ה זענען אין בערן פאַרהאַן ביז 75 סטודענטען ציוניסטען!

עס איז אַ גרויסער חלוק צווישען די ציוניסטען גלאַט וואו עס איז און די סטודענטען ציוניסטען.

די 75 אַקאַדעמישע ציוניסטען זענען ניט ציוניסטען פון "היינט אויף מאָרגען". דאָס רוב פון זיי — ווען ניט אַלע — זענען טיעף איבערציינטע ציוניסטען. פיעל פון זיי האָבען שוין קאַלט און וואַרמ׳ס דורכגעמאַכט, ביז זיי זענען געקומען צום ציוניזם. און מען קאַן זאָגען, אַז כמעט אַלע וועלען נאָכ׳ן שטודירען, צופאַהרענדיג ווער אַהין ווער אַהער, ווערען אמת׳ע טיכטיגע אַרבייטער, וועלכע אונזער אָרגאַניזאַציאָן דאַרף אַזוי שטאַרק נויטהיג האָבען.

צום שלוס פון דעם קאַפּיטעל איז נאָך צו דערמאָנען, אַז פון די 11 יודישע פּראָפעסאָרען און פּריוואַט־דאָצענטען אין דער בערנער אוניווערזיטעט זענען כמעט אַלע אָדער פיינדליך געזינט דעם ציוניזם אָדער גלייכגילטיג. מאַנכע ניט־יודישע פּראָפעסאָרען זענען היינט ציוניסטען, אַזוי דער איצטיגער רעקטאָר פּראָפ. אַנקען. —

(ענדע קומט.)

י. וואַרטסמאַן.

בריעף פון גראָדנא.

היינטיגעס יאָהר איז ביי אונז אין גראָדנא אַ יאָהר פון לעבען, דאָס הייסט ניט אַ לעבען פון גשם וואָס מע עסט, און מע טרינקט און מע לעבט גליקליך, פּונקט דער היפּוך: לעבען לעבט זיך גראַד ניט איבריגנס נאָר איין לעבען פון רוח איז טאַקי דאָס יאָהר געווען, דאָס הייסט, ווי־מען רופט דאָס היינט, מע האָט מלחמה געהאַלטען, עס זענען געווען פּאַרטייען און פּאַרטייען, און יעדע פּאַרטיי האָט געוואָלט געווינען דעם דעת הקהל, אויף איהר זייט. ומעשה שהיה כך היה: די חברה "מחזיקי הדת" האָט אַראָבגעבראַכט דעם ביאַליסטאָקער מגיד, ער זאָל אויסמוסר׳ן דעם עולם. איינענטליך איז חלילה אונזער עולם ניט פרייער געוואָרען. מע האָט חלילה ניט געדאַווענט און געלערנט וועניגער, ווי אַלע מאָל, נאָר דער תוך פון דער זאַך איז אַזוי געווען: דאָ אין גראָדנא האָבען די ציוניסטען מיט אַנדערטהאַלב יאָהר צוריק געגרינדעט אַ חדר מתוקן; האָבען דאָך מסתמא מלמדים כנהוג געמאַכט אַ ויצעקו. ווי הייסט אַ חדר מתוקן און צונעמען ביי אונז דאָס שטיקיל ברויט פון מויל? ווילנא, ביאַליסטאָק זענען דאָך עפּיס גרעסער פאַר גראָדנא, פון דעסטוועגען ווייס מען ניט פון קיין חדרים מתוקנים און פון עברית בעברית, און דאַ זענען נייעסען — וואָס איז דאָס? הישמע? נאָר די חברה "מחזיקי הדת" איז געשטאַנען און געשווינען. ערשטענס, ווער קען אין אמת׳ן זאָגען אַ דעה די בעלי בתים וואָס צו טהון מיט זייערע קינדער, און אַז אפילו חדרים מתוקנים? זאָל זיך דוכטען אַ גימנאַזיע אָדער אַזוי אַ שקאָלע; וויעדער האָבען זיי עפּיס ניט געוואוסט, פון וואַנען אַנהויבען שרייען. שרייען אויף דער שיטה, האָבען זיי נעביך ניט געהאַט קיין השגה, וואָס איז דאָס אַזוינס עברית בעברית; שרייען וויעדער אויף די לעהרערס, זענען גראַד צוס אומגליק די לעהרערס זעהר ערענטליכע מענשען, נאָר ווייצלען האָט מען זיך געוויצילט, טאַקי ביז׳ן האַלו: "מתוקן" האָבען זיי געלאַכט וועט ניט זיין מיט אַ תיו, נאָר "מסוכן" מיט אַ סמך און נאָך אַזוינע שענע וויצען. נאָר דאָ איז שוין געקומען אונזער חברה "מחזיקי הדת" טאַקי לכלל כעס, הערט אַ נְבָלָה: לאַ דֵי, וואָס זיי, די ציוניסטען, האָבען געמאַכט חדרים פאַר בעלי־בתישע קינדער, האָבען זיי נאָך גענומען און געעפענט אַ חדר פאַר אָרימע קינדער — אומזיסט — פּראָסט כָּל דִיכְפִּין יֵיתֵי וְיֵכוֹל, אין טאַקי ריכטיג להבדיל ווי ביי זייערע שקאָלעס: אַנשטאַט בענק און טישען נאָר סקאַמייקעס און די פּיסגעלע, אויבען דאָס ברעט אַ שוואַרצע מיט טינטערליך, די פּאָדלאָגע געפאַרבט און געוואַשען. היינט די קינדער? פּראָסט גאַנצע יאַשקעליך, די קעפּליך אָרומגעשאָרען, די צורקעליך אָרומגעוואַשען, די שטיוועליך אויסגעפּוצט, ביכליך מיט צאַצקעס. מע לערענט אפילו חומש און סדור אויך, נו וואָס איז פון דעם? נעם נוטען ווין און נים אריין אין אַ זויערע פאַס, מוז דער ווין קאַלע ווערען, דאָסזעלבע איז דאָס, און אַז מע וועט אפילו אַראָב ברענגען מַטְטְרֶנִ׳ן אליין, ער זאָל לערנען אויף דער וועלט מיט די קינדער, וועט אויך זיך צו זיי נאָר ניט צוקלעפּען, אַז דער אויר אין דעם חדר שמעקט מיט שקאָלע, אַז די שאָלעכטס איז אַ שלעכטע, מוז דאָס קערענדיל אויך קאַלע ווערען. הגם די יונגליך, וואָס מע האָט צוגענומען אין חדר, זענען פריהער נאָר אין קיין חדר ניט געגאַנגען, נאָר בעסער נאָר ניט, איידער אַזוינע חדרים. און מע האָט טאַקי אויסגעשריגען דעם ביאַליסטאָקער מגיד, און דער ביאַליסטאָקער מגיד האָט געוויזען, אַז גאָר פּשוט: מיט׳ן דין־תּורה האָבען די מחברים קיין רעכט ניט צו מאַכען מעטאָדעס. "שטעלט זיך פאַר,— האָט געשריגען דער מגיד מיט אַ ברען,— אַז ווען איך מאַך אַ חבּור, האָט דען עפּיס עמיצער דאָס רעכט נעהמען מיין חבּור און מְקַצֵר זיין? און ווען אפילו, איז דאָס אַלץ נאָך מיין טויטט, אָבער ניט פאַר׳ן לעבען, און דאָ נעמט מען גאָטס חבּור און מע איז איהם מקצר, און גאָט לעבט דאָך", און וויעדער, האָט געשריגען דער מגיד — און געשוואָרען ביי זיין באָרד און פּאות, אַז ער ווייס, אַז זיי — די מחברים, טהוען אַזוינע זאַכען, וואָס דאָס איז נאָר אַ גוואַלד, און איך קען דאָס זאָגען,— האָט געפייערט דער מגיד,— ווי אַ עֵד רְאִיָה (דאָ אויפ׳ן פּאַפּיר — פּאַסט ניט אויסצושטעלען, וואָס דער מגיד ווייס אויף די מחברים, חאָטש דער מגיד האָט אפילו ביי׳ן ארון קודש דאָס אַרויסגעזאָגט, נאָר ער האָט דאָך מכוּון געווען לשם מצוה). היינט אַז דער יונגיל וועט לערנען חומש און ער וועט קומען צו די עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת; און דער יונגיל וועט וויסען, אַז דער מחבר אַליין שרייבט דאָס מעהר ניט ווי לפנים, און דאָס איז הֲלָכָה וְאֵין עוֹשִׂין כֵּן... יאָ וואָס וועט שוין זיין פאַר אַ גוטס פון דעם יונגיל? היינט האָט ער שוין אין איין וועג סתם געמוסר׳ט דעם עולם, פאַר וואָס מען גאָלט די בערד. און פאַר וואָס בחורים און בתולות געהען צוזאַמען וכדומה... מיילא וואָס בחורים און בתולות געהען צוזאַמען, פערשטעה איך, האָט געשריגען דער מגיד, אַ תאוה אַ יצר הרע. אָבער גאָלען זיך די בערד און לאָזען וואַקסען גרויסע וואָנצעס — דאָס איז שוין עפּיס איין מין להכעיס; דאַכט זיך בעסער פערקעהרט: די וואָנצעס, וואָס זענען מְעַכֵּב בַּאֲכִילָה, איז שענער און בעסער, אַז מע גאָלט אָב, און די באָרד טאַקי לאָזען וואַקסען, ניט אויסווייזען, ווי אַ שנעק; צום סוף קומען די יונגאַטשעס און טהוען פערקעהרט: די באָרד גאָלען זיי אָב ביז׳ן גרונט און די וואָנצעס לאָזען זיי וואַקסען, ביז וואַנען זיי קריכען אין לעפעל אַריין; און לאות ראיה, אַז עס איז פאַרהאַן אַ נאָט אַ תקיף, האָט טאַקי דער מגיד בעוויזען גאָטס וואונדער און האָט גענומען אַ מיידיל פון אַ יאָהר צעהן־עלף, וואָס זי איז אָרומגעגאַנגען מיט

א קיעווער גִלגול שוין עטליכע יאָהר, און האָט איהם כּהֶרף ־עַין אַרויסגעטריבען דורך דעם מינדסטען פינגעריל, און אַלע האָבען טאַקי געזעהן בחוש, אַז דער גלגול איז אַרויס דורכ'ן קליינעם פינגעריל. וואָרום ווי קען עס אַנדערש זיין? דורכ'ן האלז וואָלט דאָך די מיידיל זיך דערשטיקט, מיט איין וואָרט, ער האָט פּשוט מקדש שם שמים געווען פאַר די גאַנצע וועלט און האָט טאַקי באַלד געגימען ווייזען, וואָס הייסט אַזוינס תּוֹרה לערנען און ווי מען דאַרף לערנען די הייליגע תּורה, און האָט געגרינדעט אַ תלמוד תּורה. אפשר מיינט איהר אַז ביי אונז איז ניטאָ קיין תלמוד תּורה? האָט איהר טאַקי אַ טעות; עס וואָלט אפילו פּאַסען! אַ שטאָדט וואָס האַלט אויס 5 רבנים, 3 הונים מיט מענשען, וואָס טהון וועגען אַ קעסיל כּשר, זאָל ביי אונז ניט זיין קיין תלמוד תּורה! און עס איז טאַקי דאָ אַ תלמוד תּורה פון תלמוד תּורה לאַנד: אַ גרויסע, אַ ווייסע מויער פון דריי עטאַזש, אויסער אַ צעטרינע, מיט עטליכע און דרייסיג פענסטער, מיט צוואַנציג חדרים, מיט אַ הינטער־טרעפ, מיט אַ פאַראַדנעם טרעפ, מיט אַ איינגעשמירטען קעסיל. (טאָמער וועט זיך פערוועלען אַ מאָל קאָכען פאַר די קינדער, וואָס האָבען ניט וואָס צו עסען, זאָל קיין מניעה ניט זיין), מיט 5 מלמדים, מיט 2 שמשים, מיט 1 משגיח און טאַקי אַ עהרליכען יודען, חלילה ניט קיין מדקדק, און מע לערנט טאַקי די תּורה ווי אונזערע טאַטעס האָבען געלערנט אויף דער אַלטער יודישער מאָדע, אָהן ביכליך און אָהן מעטאָדעס, נאָר נאָר פּשוט חומש מיט „רש"ים פּשט". דאַכט זיך גוט! נו פאַר וואָס פאָרט האָבען זיך די מהזיקי הדת אָבגעטהיילט בעזונדער? אפשר מיינט איהר, אַז די גבאים זענען זיי ניט געפעלען, ווייל זיי זענען חלילה ציוניסטען אָדער גלאַט משכילים — בעלי לשון קדש, זאָג איך אויף מיין הן, אַז ניט. ביי אונז, איז געלויבט דער וואָס די הענד ניט געוואַשען, פיהרען די תלמוד תּורה עלטערע ווייבער ד. ה. גבירתות, הייגט האָט איהר אַמאָל געזעהן, אַז ווייבער זאָלען זיין ציוניסטקעס אָדער בעלות לשון קודש? און אַז עס טרעפט יאָ דאָס אַמאָל, איז דאָס אפשר איינע פון הונדערט טויזענד. נאָר פון דעסטוועגען מיינט ניט, אַז עס איז שוין אין גאַנצע פרעהליך מיט אונזער תלמוד תּורה. עפּים אַ צרה איז טאַקי דאָ: שוין צייט אַ פאָהר יאָהר, ווי מע האָט אָנגעהויבען לערנען יודיש מעהר ניט ווי דעם ערשטען האַלבען טאָג, און דעם אַנדער האַלבען טאָג לערנט מען נאָר שפת המדינה, — הייגט ווי קען דאָס קלעקען סך הכל אַ האַלבען טאָג אויף דער תּורה, וואָס זי איז ברייטער פאַר'ן ים און לענגער פאַר די ערד? היינט עפּים איין צרה שלעפּט שוין צו די צווייטע, אָט האָט מען גענומען די לעצטע צייט און מען האָט נאָר צוגעבויט אַ האַנדווערקער־שול, היינט וועלכער יונגיל וועט דאָס וועלען בלייבען ביים לערנען, אַז עולם הזה האָט מען פאָרט מעהר דורך די האַנדווערקערשול? צו ליעב דער דאָזיגער סבּה און נאָך סבּות האָבען געמוזט די „מחזיקי הדת" גרינדען אַ נייע תלמוד תּורה, און זיי האָבען געעפענט אַ תלמוד תּורה פון אַכט כּתּות מיט איין קלאַפּ! טאָמער וועט איהר דאָך פרעגען, וואו נעמט מען געלד פאַר אַזוי פיעל מלמדים? איז די קשיא גראָד ניט אַזאַ הארבע, ערשטענס, איז, גאָט צו דאַנקען, יודען בלייבען דאָך יודען, און אַז מע בעט געלד אויף תּורה, גיט מען, און טאַקי איין גביר זאָל מאריך ימים זיין, גיט אַליין עטליכע הונדערט רובעל; צווייטענס, נעהמען דאָך די מחזיקי הדת קיין אָרימע קינדער ניט צו. נאָר יעדער מוז צאָהלען 5 רובעל אַ זמן, און אַזוי קלויבט זיך אויף פון עטליכע און דרייסיג קינדער אַ ערך פון ־ק'ן רובעל אין אַ כּתּה; דריטענס, ווער הייסט דאָס נעהמען מלמדים מיוחסים, וואָס ווילען דוקא 2 הונדערט רובעל פאַר אַ זמן, נעמט מען מלמדים, ניט קיין יחסנים און זיי וועלען לערנען פאַר הונדערט רובעל אַ זמן, — אבי מע זיצט און מע לערנט. די מעשה דערפון איז דאָך אַזוי: דער שלעכטסטער יונגיל, אַז איהר וועט איהם אפילו זעצען אין מוח, וועט ער אויך ניט קענען, און דער גוטער יונגיל בלייבט אַ גוטער יונגיל, איהם קען יעדער אויסלערנען. און מע האָט טאַקי אָנגעהויבען צו לערנען, אַז עס איז פּראָסט אַ פערגעניגען און וואו נור אַ בית המדרש מיט אַ ווייבערשער שול, זיצען קינדערליך און לערנען טאַקי אַ גאַנצען טאָג פון פריה ביז ביי דער נאַכט, און מע לערנט סידור, חומש מיט רש"י, גמרא, אַז עס ציגעהט פּראָסט דאָס האַרץ. מיר אַליין האָט אָנגענומען אַ יצר הרע גערן זעהן נאָטס וואונדער, וואָס עהרליכע יודען קאָנען אויפטהון, און וואָס זאָל איך אייך זאָגען, איך האָב געזעהן אַזוינס, וואָס קיין אויג זעהט דאָס ניט, פּראָסט עַיִן לא רָאָתָה! נאָר צום ערשטען האָב איך אָנגעטראָפען די כּתּה פון גמרא: עס זיצען ביז עטליכע און צוואַנציג קינדער אַרום טישען, צושטעלט ווי אַ חַיִת, און דער רבי אַ יוד פון אַ יאָהר פופציג זיצט אין מיטען דעם חית און ניט זיי פערשטעהן דעם פּשט פון דער גמרא. די קינדערליך אפילו פערשטעהן שוואַכליך, וואָס דער רבי רעדט צו זיי, — נאָר קליינע קינדערליך! וואָס קען מען פערלאַנגען פון זיי? זיי וועלען עלטער ווערען, וועלען זיי מעהר פערשטעהן און דערווייל איז דאָס ניגון; אין מיטען דערינען איז דאָך דאָס גמרא! עפּים גרינג אויסצורעדען פון מויל גמרא. נאָכדעם בין איך אַריינגעגאַנגען אין דער כּתּה פון סדור. ווי דער רבי האָט מיר דערזעהן, מיט איין קורצע מעגאַרקע און מיט אַ שטרייענעם דאַך אויפ'ן קאָפּ, האָט ער באַלד פערשטאַנען, אַז דאָס מוז זיין עפּים פון די הברה... און די חברה האָבען אַ שוואַכקייט, אַז מע זאָל נור קוועטשען דעם לעצטען אות, אַזוי ווי דאָס וואָלט עפּים געווען אַ נפקא מינא אין דין, נאָר אַז ער איז שוין דאָ, לאָמיר צופריעדען שטעלען זיין משונעת אויך און האָט אָנגעהויבען צו פערבעסערן דעם יונגיל, וואָס האָט געזאָגט דאַן „בָּרוּךְ שֶׁאָמַר". דער יונגיל האָט געזאָגט בּרוּך, און דער רבי האָט איהם פערריכט בָּרוּךְ — מְרַחֵם און דער רבי זאָגט איהם אונטער מְרַחֵם — עַל הָאָרֶץ, — בייוערט זיך דער רבי אונטערזאָגענדיג. נאָר וואָס אמת איז אֶמת, איין זאַך האָב איך טאַקי געפונען אַ גוטע: שוין וויפיעל עס האָבען אונזערע שרייבערס ניט געשריבען איבער דעם, וואָס יודישע קינדער מאַכען אין די חדרים קיין גימנאַסטיקע ניט, און עס העלפט ניט, און אפילו אין די חדרים מתוקנים, אַז מע פיהרט שוין יאָ איין, איז דאָס עפּים אויפ'ן שפּיץ מעססער צו קאווע לעפעליך. אָבער דאָ איז דאָס טאַקי אַ גאַנצע טאָג נאָך אַנאַנד. מיילא דער יונגיל וואָס זאָגט — זאָגט, אָבער די איבעריגע מאַכען גימנאַסטיקע: דער אויפ'ן טיש, דער אונטער'ן טיש, דער שפּרינגט און דער טאַנצט און אַזוי כּסדר —. און דאָס האָט מיר טאַקי זעהר געפרעהט. דערנאָך בין איך אַראָבגעגאַנגען אין אַ טיעפען נאַסען קעלער. וואָס מיינט איהר האָב איך דאָרטען געפונען? מייז? חלילה, דער קעלער איז נאָך ניט לאַנג אויסגעמויערט געוואָרען, וועט שוין זיין מייז? טאַקי עטליכע און דרייסיג קינדער זיצען און לערנען תּורה ווי אין פּסוק שטעהט „מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ", און אַז איך האָב אַ פרעג געטהון דעם רבין, פאַר וואָס עפענט ער ניט אויף די פענסטער, די לופט, וואָס איז פול מיט פייכקייט שטיקט דאָך פּראָסט אין האַלז, האָט ער מיר געגעבען צו פערשטעהן, אַז ער האָט מורא פאַר אַ פערקיהלונג, און דערפאַר איז שוין גלייכער אַזוי.

דער רבי האָט מיר אפילו מכבּד געווען אויסהערען די קינדער, און איך האָב איהם טאַקי געוואָלט אָנטהון עפּים אַ כּבוד, נאָר אַזוי ווי תלמידים זענען דעם רבין שונאים כּידוע, האָבען זיי גענומען און מבזה געווען דעם רבין פאַר אַ פרעמדען מענשען אין די אייגען, און וואָס איך האָב זיי געפרעגט, איז גראָד להכעיס האָבען זיי געענטפערט קאַפּויער. איך האָב זיך געזעגענט מיט'ן רבין און אַוועק ווייטער זוכען נאָך כּתּות, און איך האָב טאַקי געפונען אין אַ ווייבערשע שול לערנענדיג אַ רבין מיט קינדערליך דעם אָנהויב חומש, און די קינדערליך ווייסען, אַז דער דור הפלגה האָט געוואָלט אונטערשפּאַרען דעם הימעל, כּדי ער זאָל ניט פונאַנדערפאַלען און ברענגען אַ מבּול, אין די מעשה פון למך'ן, למך איז געווען אַ בלינדער און נאָך אַזוינע ספּורי נפלאות. נאָר דאָך קען מען זאָגען, אַז דער הדר איז דער בעסטער פון די אַלע פריהערדיגע חדרים, און אפשר איז טאַקי ריכטיג, וואָס דער מלמד האָט געזאָגט, בעת איך האָב איהם אַ פרעג געטהון אויף איינציגע זאַכען, פאַר וואָס ער בעסערט ניט אויס: — „פערשטעהט איהר מיר, — האָט געזאָגט דער מלמד, — די רבנים וועלען דאָס ניט וועלען ליידען, דאָס וועט אויסזעהן ווי אַ חדר מתוקן". דעם זעלבען טעם האָט טאַקי אַמאָל איינער געגעבען ווען מען האָט געפרעגט, פאַר וואָס שמועסט ער אין לייענען „ווי דען זשע ווילט איהר, אַז עס זאָל זיין ריכטיג ווי אין אַ כאַרשול"... איך האָב נאָך געוואָלט געהן זעהן די איבעריגע כּתּות. נאָר ערשטענס האָב איך טאַקי קיין צייט ניט געהאַט, און צווייטענס בין איך דאָך ניט פון די וואָס מען דאַרף זיי אַריינלעגען די גאַנצע האַנד אין מויל, פאַר מיר קלעקט אַ פינגער אויך, פון די קען מען פערשטעהן אויף די איבעריגע. אַז די זענען גוט, זענען מסתמא יענע אויך

גוט. פאַר וואָס זאָלען יענע זיין אַנדערש? היוצא לנו מדברינו, דאָס וואָס מע מיינט, אז די מחזיקי הדת טהוען גאָר קיין גוטע זאַכען ניט אויף, איז ניט ריכטיג. טהון טהוען זיי גאָר א סך, באשר מען שרייבט ניט אין די בלעטער. און מיר בעטען טאַקי אַז פון היינט אָן און ווייטער זאָל מען טאַקי אָב־דרוקען אין די בלעטער אַלץ, וואָס זיי טהוען אויף לטובת הכלל, כדי עס זאָל זיך פערגרעסערען די חברה ושלום על ישראל! און וועגען די איבעריגע זאַכען וועל איך שרייבען איין צווייטעס מאָל.

אֲבִי שֵׁם.

יודישע שטעדט און שטעדטליך.

היינט בין איך א „בָּא בְּטַעֲנָה".

און אַ טענה האָב איך צו דער באָבע יאַחנים איינִיקליך — צו מיינע קאָ־עסְפאָנדענטען פֿין שטעדט און שטעדטליך.

וואָס זיי מאַכען מיך בלינד מיט ט ו נ ק ע ל פּאַפּיר, העלע טינט, פערצוקטע אותיות און משונה'דיגע אָרטאָגראַפיע, בין איך זיי מוחל! אין בין שוין קיין יונגער מאַן נישט און ב'ז'ן טויט אַריין וועלען נאָך די אויגען אויסהאַלטען; איז נאָך אַ פּאָר ברילען! פאַר וואָס אָבער שרייבען זיי דאָס ש י ט ע ר ע און לאָזען דאָס נ ע ד י כ ט ע ביי זיך?

וואָס זיי טויג, דאָס פערגעסען זיי נישט. „לְמַעַן הַשֵּׁם מיין בריעף אָבצודרוקען אָהן אַ שום שנוי, איהר מעגט נור פערשענערן, פערפוצען; אָבער, למען השם, נישט מעהר" — „למען השם מיין נאָמען נ י ש ט אָבצודרוקען, די פאַנאַטיקער וועלען מיך עוֹקר מִן הַשּׁוֹרֶשׁ זיין, אויפ־עסען" — דאָס געדענקען זיי, אָבער דאָס רעכטע, דאָס וויכטיגע, וואָס קען אָנהאַפּען ביים האַרץ, ביי דער נְשָׁמָה — פערגעסען זיי!

איך קריג אַ קאָרעספּאָנדענציע פון דרויא, ווילנער גוב'. גראָד פון אַ פיין ביינילע פּאַפּיר פערשריבען אויף אַלע פיער זייטען, אַ מעשה שהיה מיט אַ „מַטִיף־לְצִיוֹן" און אַ „בַּעַל־מַחֲלוֹקֶת", דער מטיף איז געקומען, געבעטען רְשׁוּת ביי בַּעֲלֵי־בָּתִּים, ביי „בְּכְבוֹד'ע, אָרנטליכע בעלי־בתים און עלטערע בעלי־בתים", — זיי האָבען ערלויבט, מען האָט אויפגעהאַנגען אין מְקוֹם־קָדוֹשׁ אַ צעטיל — אַ מוֹדָעָה; איז געקומען דער בעל־מחלוקת און האָט די מודעה אָבגעריסען.

דאָס איז געוועזען פרייטאָג. שבת איז נאָך ערנסטער געוועזען. דער מטיף וויל זאָגען, אָרנטליכע בכבוד'ע עלטערע בעלי־בתים שטעלען אויף די אויערן, נאָר דער „בַּעַל־דָבָר" שטעלט זיך אויף די פיס און שרייט: „איידער פון צ י וֹ ן אין אַ מָ ק וֹ ם ָ ק ד ו ש, איז גלייכער צו רערען נִבּוּל פֶּה, פון שְׁמַד"... אַ מַעֲרָכָה, וואָס דער ראַבינער איז אָנגעקומען, דער ד"ר ב.! ער האָט דעם עולם בערוהיגט און דער מגיד איז אַרויף אויף דער בִּימָה!...

ד אָ ס איז געוועזען שבת; זונטאָג איז די זאַך געגאַנגען שוין ט י ע פ ע ר.

„איינמאָל איז קיינמאָל" האָט דער מטיף געטראַכט און צוגעזאָגט א דרשה אויף זונטאָג, זייגער זיבען פאַרנאַכט.

זונטאָג, זייגער זיבען פאַרנאַכט, דער עולם לויפט אין בית־המדרש אַריין, קעפ אויף קעפ, קינד־און־קייט, סטאָפ! דער בית המדרש איז פערמאַכט; דער בעל דבר האָט אויפגעהאַנגען א פעסטען, שווערען אייזערנעם שלאָס אויף דער בית־המדרש־טהיר! מען רופט צו שלום, מען וויל אַ פשרה מאַכען, דרויער ציוניסטען האָבען פיינט מחלוקת שִׂנְאַת־מָוֶת, נאָר דער בעל־דבר איז גֶעֱלָם געוואָרען, און דער שווערער שוואַרצער שלאָס—שווייגט! דרויער ציוניסטען ווייסען אָבער, אז ציוניזם איז תְּחִיָּה, תחיה — לעבען, לעבען איז, אויסער עברית בעברית אין חֲדָרִים, כח, הַיְשָׁנָה מויערען צו ברעכען — אוים שלאָס! די טהיר אויפ־געזעצט, די פעסטונג איינגענומען! דער בית המדרש איז אָבער פינסטער, ווי דאָס האַרץ ביים בעל־דבר! קיין טראָפּען „קעראָסין", קיין זכר פון קיין ליכט! די דרויער ציוניסטען טרעטען אָבער פאַר דער פינסטערקייט נישט אָב — מען קלאַפּט צוזאַמען אַ פּאָר גראָשען, מען שיקט נאָך „קע־ראָסין", נאָך ליכט, וְהָעִיר שׁוּשַׁן צָהֲלָה וְשָׂמֵחָה — הידד! דער מטיף זאָגט!

וְהָעִקָּר חָסֵר מִן הַסֵּפֶר: ו ו אָ ס האָט דער מגיד געזאָגט? וואָס האָט ער פערזייעט אין די דרויער הערצער און וואָס וועט דאָרט וואַקסען?

פאַרהאַן אַ שטעדטיל אויף דער גרעניץ, פלאָצקער גובערניע, דאָברזין הייסט עס, דאָס טייכיל דרעווענץ שניידט עס דורך, דער גרעער פיהרט עס ביי דער נאָז, דער אַלעקסאַנדראָווער, אָטוואָצקער אַ חוּץ שְׁאָר יְרָקוֹת מעלקען עס אויס, פון אונטער קראָקוי קומט דער פאָדגאָרזשער און שערט די שאָף, מיט איין וואָרט אַ שטעדטיל מיט אַ פַּרְצוּף־פָּנִים ווי אַלע שטעדטליך, נור אַ רב, לויט מען שרייבט, האָט עס איין אויס־טערלישען! מיר זענען געוועהנט מיט שטילע, אויסגעווייקטע פערמאָ־טערטע רבנים, שאֵין כֹּחָם אֶלָּא בְּפִיהֶם — שופר צו בלאָזען, נְעִילָה צו דאַווענען. אַפּיקורסים, און ציוניסטען, וואָס זענען עהנליך צו אפקורסים, אין הֶרֶם אַריינלעגען, — דער דאָברזיצער רב אָבער האָט אַ יַד, אַ גאָלדענע יד און גיט, ווען מען דאַרף, אַ מַתְּנַת יָד!

און, אַ געוויסען שבת צו מנחה, האָט זיך אָבגעשפּיעלט אַ שענע סצענע אין בית המדרש.

דער רב האָט זיך פערשפעטיגט, געקומען צום אויסנעמען, דער בַּעַל־פְּתִיחָה געהט שוין מיט'ן ספר.

דער רב קימט אַריין און גיט אַ געשריי: צוריק אַריינשטעלען!

דער בעל־פתיחה פאָלגט.

דאָס ספר איז צוריק אין אָרון, און דער רב פרעגט בקול רם:

— וועלכער שייגעץ האָט עס געהייסען, מען זאָל זיך שטעלען דאַווענען אָ ה ן מיר?

דער עולם שווייגט, נאָר איינער אַ בעל־בית ענטפערט:

— דער שייגעץ, וואָס האָט אייך פאַר אַ רב געמאַכט!

און — דריי פעטש, דריי פלאַמענדיגע פעטש פליהען; דאָס האָט דער רב אָנגעמאָסטען און צוגעקלעפּט דעם שייגעץ, וואָס האָט'ן פאַר אַ רב געמאַכט; ערשט מיט צוויי יאָהר צוריק, ווי מען שרייבט.

אַ שענע מעשה, נור דאָס נעדיכטע פעהלט: ו ו אָ ס קען דער רב א ו י ס ע ר פּאַטשען?

מען שרייבט: אונזערע רבנים שלאָפען נישט! זיי גרייטען זיך צו מלחמה, גאַרטלען זיך די לענדען! זיי פיהלען, אַז עס האַלט ביי „עִקְבְתָא דִמְשִׁיחָא", נור עס וועט ווייטער געהען! פון קאָפּ ביז פיס בעוואָפענט האָבען זיי זיך אויף די וואַלען, ביי די גרעניצען פון זייער ממשלה, מיט פייערדיגען תַּלְמוּד־חָכָם־כַּעַס אין די אויגען, מיט שוֹפָרוֹת אין די הענד... פון אַרומיגע קהלות הערט זיך מעשים, מען שטעלט שוֹמְרִים שַׁבָּת ביי'ם עֵרוּב און מען געהט נישט אַרויס שפּאַציערען אונטער דער שטאָדט קיין זְכָרִים מיט נְקֵבוֹת, אַפּילוּ מיט לייבליכע שוועסטער, אַפּילו מיט איינענע ווייבער נישט. יעדעם מין בעזונדער לאָזט מען, נאָר ביי דער גרעניץ רע־ווידירט מען, צי האָבען זיי נישט קיין טרפה'נע סחוֹרה: אַ ביסיל קְטוֹרֶת, אַ נאָז־טיכיל אין קעשענע! „אונזער" רב האָט אויסגערופען, אַז מען טאָר נישט מְצָרֵף זיין צום מִנְיָן די מְחַלֵּל־שַׁבָּת'ניקעס, וואָס טראָגען נאָז־טיכ־

ליך, וואָס טרינקען פריטאָג־צו־נאַכטס נאָך דער ערשטער סעודה הייסען טהיי פון שפעט אויפגעשטעלטע סאַמאָווארען, וואָס זענען מוצאי שבת יוצא מיט דריי שטערען און רייכערן פאַר הַבְדָלָה! און אַ כְּרוּז בִּכְתָב האָט ער אַרויסגעלאָזט: „מען זאָל זָהִיר זיין אין תורת־משה, יודישע קינדער זאָלען זיך לערנען כסדר, מיט פירוש רש״י, הס ושלום — נישט איבערהיפּע׳ן „ויקרא״, נישט די רש״י פון מַעֲשֶׂה שֶׁהָיָה ביי ראובן׳ען... וכדומה! וואָרום אַניט, עֲתִידָה תּוֹרָה שֶׁתִּשְׁתַּכַּח מִיִּשְׂרָאֵל, עס וועלען אַרויסוואַקסען גוים, ציוניסטען, אפּקורסים וכו׳, וכו׳... און די שטאָדט שווייגט, שעפּט נאָך נחת!

און דער קאָרעספּאָנדענט בעט: זעהט למען השם אַרויסצושטעלען אונזער שטאָדט מיט דער גובערניע לְמָשָׁל וְלִשְׁנִינָה, אויף חֶרְפָּה און שאַנד!

נאָר אַ קליינינקייט האָט דער קאָרעספּאָנדענט פערגעסען צו שרייבען: ווי הייסט די שטאָדט? וואו ליגט זי?

פּיעטרקאָווער גובערניע (פּוילען) האָט אַ שטעדטיל ברעזין.

ברעזין לעבט פון דער נאָדעל; זי אַרבייט טאַנדעט. פון גאַנץ רוסלאַנד קומען זיך צוזאַמען סוחרים און קויפען אויף ברעזינער סחורה און בעקליידען די רוסישע דערפער. קינד און קייט, אַז מען האָט נור אַ האַנד און מען קען אַ נאָדעל האַלטען, איז מען שוין שניידער! אַ גאַנץ יאָהר סעזאָן, אַ גאַנץ יאָהר אַרבייט, עס פעהלט קיין פרנסה נישט! אויסער פאַר ימים טובים. פאַראַן אַפילו גבירים, נאָר פריש אויפגעקומענע, נישט לאַנג די נאָדעל אַוועקגעלעגט! און דאָס גאַנצע שטעדטיל אַרבייט, אויסער קאַליקעס, אויסער כלי קודש און אויפגעקומענע גבירים, און אויסער די מאַגאַזיניערס, וואָס קויפען אויף די סחורה און פערקויפען זי די פרעמדע סוחרים. אַרבייטען ווערט געאַרבעט 18 שעה אין מעת לעת, בעקומען בעקומט מען 60 קאָפּיקעס פאַר אַ קאָסטיום מיט צודאַטען — נאָר הונגערן הונגערט כמעט קיינער נישט.

אמת אינטערעסאַנט? אַ טאַנדעט־שטעדטיל, אַ שניידעריש־שטעדטיל, דורכאוים „יְגִיעַ־כַּפּוֹ, אויסער קאַליקעס...

נאָר ווי זעהט דאָס שטעדטיל אויס?

ווי אַזוי ענטפערט עס אויף פערשיעדענע לעבענס־פראַגען?

צי איז עס צופריעדען מיט 18 שעה אַרבייט אַ מעת־לעת און 60 קאָפּיקעס שניידער־געלד פאַר אַ קאָסטיום מיט צודאַטען? וואָס זאָגט עס בנוגע צו ציוניזם? צי האָט עס געהערט פון עקאָנאָמישער אַרבייט אין ציוניזם? וכדומה...

פון דעם קיין וואָרט! עס ווערט נור דערצעהלט פון איין „איקס־מיקס״ וואָס דער רב האָט געשפּיעלט מיט׳ן שטעדטיל. פאַראַן צוויי שוחטים, מען פיהלט, אַז עס פעהלט אַ דריטער: דער רב האָט אין דער משפחה אַ שטיקיל קאַנדידאַט, די שטאָדט איז פון קאַנדידאַט נישט זעהר צופריעדען, הויבט זיך אָן איין „איקס־מיקס״: זאָגט די שטאָדט: „מען דאַרף אַ דריטען שוחט״, ענטפערט דער רב: „איך האָב אַ קרוב אַ שוחט!״ זאָגט די שטאָדט: „מיר ווילען נישט אייער קרוב״, ענטפערט דער רב — „מען דאַרף נישט קיין דריטען שוחט״ וְחוֹזֵר חָלִילָה...

פון מיראַפּאָל, וואָהלינער גובערניע — אַ בויגען פּאַפּיר!

וואָהלין איז וואָהלין און — איהר שפּיעלט אייך מיט מיראַפּאָל איין מיראַפּאָלער באָד גיט מעהר מאַטעריאַל ווי גאַנץ אַדעס מיט׳ן ים צוזאַמען! אַ וְהָא רְאָיָה: אַדעס שווייגט און מיראַפּאָל שיקט גאַנצע בויגען פּאַפּיר! דאָס מיראַפּאָלער באָד, מוזט איהר וויסען, שטעהט אויפ׳ן רוקען פון אַ באַרג, פון פאָרענט צוויי שטאָק: אַ באָד און אַ בוידעם, פון דער אונטערזייט געהט מען גלייך אַריין אין בוידעם־טהיר, וואו די באָד־בעזעמליך ליגען. עס זעהט אויס, גלייך דער באַרג איז בעשאַפען געוואָרען מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית צוליעב דעם באָד מיט׳ן בעדער; מען זאָל קיין לייטער צום בוידעם נישט דאַרפען, דער גרעסטער חלש זאָל לייכט צוקומען צום אוצר פון פרישע באָד־בעזעמליך; וואָלט נור אַזוי לייכט געווען הושענות צו בעקומען!

און נישט אומזיסט האָט די מיראַפּאָלער באָד מיט דער מִקְוֶה די זְכִיָּה, דער מיראַפּאָלער צדיק ר׳ דוד׳ל זאָל זיך פּאָרען און שווענקען אין איהר. עס איז איין אַלט, זעהר איין אַלט באָד, פון קדמונים אַ באָד! דאָס אויפהאַלטען די אַלטע חורבה קאָסט מיראַפּאָלער קהל אַ 12 הונדערט רובל אַ יאָהר, און דאָך איז זי שטענדיג בְּחֶזְקַת סַכָּנָה!

דער אַרענדאַטאָר פון באָד צאָהלט אין גאַנצען 6 הונדערט רובל אַ יאָהר, דערפאַר איז ער מְחוּיָב: בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ, אָדער ע״י שליח דעם באָד־גוי, צוטראָגען קאָכענדיג וואַסער צום גבאי אויף וואַנעס, וויפיעל מען דאַרף, און שֵׁנִית, בִּשְׁעַת הַדְּחַק, אַז קהל דאַרף געלד, גיט ער דאָס שכירות פאָראויס. היינט למשל איז די באָד „פערקאַשפּערט״ אויף גאַנצע זעקס יאָהר! פערשטעהט זיך, אַז דער אַרענדאַטאָר וויל שוין מעהר קיין געלד נישט אויסלעגען, קהל האָט נישט פון וואַנען, און אַז עס פאַלט אַרויס אַ שטיין, אַ ציגעל צי אַ שינדעל פון באָד — בלייבט אַ לאָך. הכלל די באָד זעהט אויס, הלואי אויפ׳ן בוקאַרעשטער טהעאַטער געזאָגט. נאָר נישט אין דעם געהט עס, עס האָט זיך אין באָד אַ וואונדערליכע שרעקליכע מעשה געטראָפען...

אויפ׳ן באַרג וואַקסען אַ פּאָר גרעזליך און אין מיראַפּאָל געפינען זיך הונגעריגע בהמות.

איינמאָל שפּאַצירט זיך אַזאַ בהמה אויפ׳ן באַרג און זוכט חיונה... דער קאָפּ צו דער ערד, די צונג אַרויסגעלאָזט און טריט ביי טריט. פּלוצלינג בלייבט זי שטעהן. דער בעדער האָט פערגעסען דאָס טהיריל פון באָד־בוידעם צו פערמאַכען, און דער הונגעריגער בהמה איז פערלאָפען אַ געשמאַקער ריח פון פרישע באָד־בעזעמליך! שטענדיג איז דער בוידעם פערשלאָסען, — אפילו נישט מיט אַ דרויער שלאָס פאַר אַ ציוניסטישען מטיף, נאָר מיט אַ שלעסיל, יוצא צו זיין פאַר אַ מיראַפּאָלער הונגעריגער בהמה — און היינט, דער גן עדן איז אָפען! די בהמה קלערט נישט לאַנג, נעהט נאָך דער תאוה, לאָזט זיך אין גן עדן אַריין, און פרעסט... וואָס מעהר זי פרעסט, פרעהליכער ווערט זי, זאַט — הויבט זי אָן טאַנצען: טאַנצענדיג דערלאַנגט זי דער אַלטער סטעליע קלעפּ, לעכערט זי דורך און פאַלט אין מקוה אַריין אפשר אַ האַלבע שעה נאָך ר׳ דוד׳לס טבילה...

זי פאַלט אין מקוה אַריין, ברעכט די פיס און — מעשה שטן — מען קען זי אפילו אויף כשר נישט קוילען!

דאַכט זיך, אַ שענע מעשה און דאָס געדיכטע פעהלט!

ווער איז די בהמה, וואָס האָט זיך אַריינגעריסען אין מקוה אַריין זוכען תקון נאָך דעם צדיק ר׳ דוד׳לס טבילה? וואָס איז זי געווען און וואָס האָט זי געזינדיגט, און פאַר וואָס איז איהר נישט בעשערט געווען געקוילעט צו ווערען אויף כשר? און וואָס זאָגט דערצו דער תמים ר׳ דוד׳ל? צי מיינט ער נישט, אַז די אָרימע בהמה, וואָס מען האָט נישט געקאָנט קוילען אויף כשר, וועט מוזען נאָך אַמאָל מגולגל ווערען? און אין וועמען?

איך בין זיכער, אז גאַנץ מיראָפאָל רעדט דערפון און קלערט דעריבער, און אונזער קאָרעספאָנדענט בעשעפטיגט זיך מיט נאַרישע שאלות: ווען וועט מען פערריכטען די באָד? וואָס וועלען די ווייבער טהון? עס נעהט צו ווינטער...

וכדומה!

נו, איז אויסצוהאַלטען מיט דער כאָבע יאחנים אייניקליך!

די ביהן.

ראובן אשר ברוידעס.

דעם 17 תשרי איז נעשטאָרבען אין וויען דער בעקאַנטער יודישער שריפטשטעלער ראובן אשר ברוידעס. ברוידעס, געבוירען כ"ה אלול תרי"א, האט נעהערט צו דער כתה אַלטע משכילים, וועלכע האט געקעמפפט אין די 70־ער יאָהרען נעגען די פינסטערניש אין אונוויסענהייט אין יודישען פאָלק.

זיין בעריהמט ווערק „הדת והחיים", וועלכעס איז ליידער געבליבען אונגעענדיגט — אפשר דערפאַר ווייל דער מחבר האט דערווייל פערלאָרען דעם גלויבען אין השכלה, — האט אויפגעהאָדעוועט אַ גאנצען דור יונגע משכילים און פריידענקער.

ברוידעס האט נעשריבען נאָך אַנדערע בעלעטריסטישע ווערק אין אַ שענער העברעאישער שפראך, וועלכע קומען אָבער נישט נאָך זייער ליטעראַרישען ווערטה צום „הדת והחיים". ברוידעס איז אויך געווען א פובליציסט און מיטאַרבייטער אין יודישע צייטונגען. פון 1875 אן האט ער צוזאַמען מיט גאטלאבער ארויסגעגעבען דעם זשורנאַל „הבקר אור", פריהער אין לעמבערג און דערנאָך אין ווארשא. נאָכהער איז ער אַוועק קיין בוקארעסט, און דאָרט איינינע צייט ארויסגעגעבען די זשאַרנאַנישע צייטונג „יהודית". אנפאַנג די 80־יאָהרען האָט ער אַרויסגעגעבען אין לעמבערג די העברעאישע צייטונג „היהדות". שפעטער אין קראָקוי דעם „הזמן" און אין 1893 אין לעמבערג דעם „כרמל" און „וועקער" (זשארנאָן), און אין 1895 איז ער אַריבער קיין וויען, וואו ער האט פיעל געאַרבעט פאַר דעם ציוניסטישען רעיון. אין יאָהר 1901 איז ער געווען רעדאקטאר פון דער זשאַרנאַנישער „וועלט" און צוגלייך איז ער אויך געווען ביז די לעצטע טעג פון זיין לעבען מיטאַרבייטער פון דעם וויענער „יודישען פאָלקסבלאַט".

ברוידעס האט פערבראַכט זיין לעבען אין אונרוהען און וואַנדערונגען. ער האט נישט געקאָנט לאַנג בלייבען אויף איין אָרט. אויסער מנוחה האט איהם נאך פיעל אנדערעס געפעהלט; קורץ ער איז געווען אין זיין לעבען איין אמת בילד פון זיין פאָלק, פאַר וועלכען ער האט געאַרבעט!

די יודישע וועלט.

געזעצען און משפטים.

— אויף ענדע אָקטאָבער ווערט צוזאַמענגערופען אין פעטערבורג די ראַבינער־קאָמיסיאָן, וועלכע איז ביים דעפּארטאמענט פון פרעמדע גלויבענס, כדי צו בעקלערען איינינע פראגען, וואָס זענען נוגע דעם יודישען פאמיליענרעכט. דער קאָמיסיאָן וועלען ווערען פאָרגעלעגט צווישען אַנדערעס די פראגען: וועגען מבטל זיין חליצה און ערלויבען איין עגונה חתונה צו האָבען נאָך אַ געוויסער צייט.

— פאַר אַ פאָר חדשים צוריק האָבען זיך געווענדט איינינע יודישע לעהרער־פעראיינען צו די גרינדער פון מאָסקווער לעהרער־קאָנגרעס, אַז מען זאָל זיי ערלויבען צו קומען צו דער לעהרער־אסיפה. די יודישע לעהרער האָבען פיעל געוויכט געלעגט אויף דעם, רעכענענדיג אַז דער קאָנגרעס וועט זיי בעהילפיג זיין צו פועל'ען ביי דער רעגירונג, אַז מען זאָל יודישע לעהרער געבען דאָס רעכט צו וואָהנען אומעטום אין רוסלאַנד. איצט האָבען זיי בעקומען איין ענטפער וועלכער האָט צושלאָגען זייערע האָפנונגען. די פיהרער פון דעם לעהרער־קאָנגרעס שרייבען, אַז דעלעגירטע פון יודישע לעהרער־פעראיינען קענען נישט קומען קיין מאסקווא, ניט האָבענדיג דאָרט קיין רעכט צו וואָהנען; אויסערדעם קען קיין פעראיין ניט טהייל נעהמען אויף דער אסיפה אָהן אַ ערלויבעניש פון מיניסטער פון אינגערען.

— די קיעווער פאָליציי האָט געגעבען אַ בעפעהל, אַז פרעמדע יודען, וועלכע קומען קיין קיעוו, כדי איינצוטרעטען אין די צאהן־ארצט שולען, טאָרען נישט בלייבען אין קיעוו, כל זמן זיי ווערען נישט אריינגענומען אין שולע.

— וועגען דעם בעריהמטען קאניצער פראָצעס פון עלילת דם זענען איצט ווידער געווען משפטים אין בערלינער געריכט. אלס בעשולדיגטע זענען פאָרגעקומען דער רעדאַקטאָר פון דער אַנטיסעמיטישער „שטאַאַטסבירגער צייטונג" בעטטיכער און זיין מיטאַרבייטער ברוהן, וועלכע האָבען מוציא־לעז געווען אויף די ריכטער און בעאַמטע, וואָס האָבען געפיהרט דעם קאניצער פראָצעס. זיי האָבען געשריבען אין זייער צייטונג, אַז די יודען האָבען דערהרגעט אַ קריסטליכען גימנאַזיסט ווינטער'ן און אַז די ריכטער און די בעאַמטע האָבען פערדעקט די חטאים פון די יודען. אויסער די געריכטסבעאַמטע זענען ארויסגעטרעטען אלס בעשולדיגער די יודען לעווי, קאַספארי און גרויסמאַן, אויף וועלכע די „שטאַאטסבירגער צייטונג" האָט אנגעוויזען, אַז זיי זענען די רוצחים פון דעם גימנאַזיסט.

דער משפט האָט ארויסגעוויזען אַ קלאָר בילד פון אַנטיסעמיטישער אונעהרליכקייט און גראָבקייט, וועלכע איז געוואָרען אויסגעגאָסען אויף יודען מיט פולע עמער.

עס איז ווערט צו ברייננען די אויסזאגען פון קאניצער פראַקוראָר שווייגער: „דער פראַקוראָר, וועלכער איז געווען פאַר מיר האָט חוקר ודורש געווען אויך אין אַזעלכע פעלע, וואו די ידיעות זענען געווען געגרינדעט אויף גקמה, נאַרישקייט און אפילו שגעון. עס איז געווען אַזא מעשה: אַ קאניצער יוד סאָראַויער איז גלייך נאָך ווינטער'ס רציחה אַרויסגעפאָהרען קיין בערלין, און דאָס איז געווען גענוג אַרויפצולעגען אויף איהם אַ חשד און דערנאָך צו כרענגען ראיות געגען איהם, אַז ער איז דער רוצח. עס האָבען זיך געפונען קאניצער בעלי־בתים, וועלכע האָבען עדות געזאָגט, אַז סאָרויערס 4 יאָהריגעס מיידיל האָט אַליין געזאָגט, אַז איהר פאַטער האָט דערהרג'ט דעם גימנאַזיסט, איהם צושניטען אויף שטיקליך און אָבגעקאַכט. אויף גרונד פון די דאָזיגע ידיעות האָט מען סאָרויער גערופען אין די פּאָליציי, נאָר איהם איז צום גליק געלונגען צו בעווייזען, אַז אין טאָג פון דער רציחה איז ער נישט געווען אין דעו היים. אויסערדעם האָט מען אויף גרונד פון עדות פון דער משוגענער ראַדקע אָבגעהאַלטען 4 יודען זעקס חדשים אין תפיסה.

דער שולדיגער אין אַלע מאוסע מעשים איז געווען דער אַנטיסעמיטישער קאָמיטעט אין קאניץ, וועלכער האָט אַלעס אָנגעווענדט, כדי צו פערפלאָנטען דעם פּראָצעס און צו דערשטיקען דעם אמת. די „שטאַאַטסבירגער צייטונג" איז

געווען איינע פון די רעדעלפיהרער, און דאס בלאט איז צוטהיילט געוואָרען אומזיסט צווישען המון.

אין דעם פראָצעס — האָט געזאָגט דער פראקוראר — האָט די פאַנטאַזיע געשפּיעלט די הויפט־ראָלע. אַלע זענען געווען ווי פערבלענדעט אין מעשיות, וועלכע זענען נישט געשטויגען נישט געפלויגען. יעדער האָט געזוכט די רוצחים צווישען יודען, און זוכענדיג האָט זיך די פאַנטאַזיע אזוי צושפּיעלט, אז מען האָט געזעהען די רציחה מיט די אויגען און דערצעהלט גאַנץ גענוג זאכען, וואָס קיינער האָט ניט געזעהען. איינער מיט'ן נאָמען א ר ד א זיצט אין תפיסה דערפאר, ווייל ער האָט פאלש געשוואָרען, אז ער האָט אליין געזעהען, ווי יודען האבען געהרג'עט ווינטער'ן, בעת ער איז גאָר נישט געווען אין קאניץ בשעת דער רציחה.

די אַגיטאַציע פון דער צייטונג האָט אזוי וויט צורייצט דעם המון געגען יודען, אז אויף דעם קייזערליכען בעפעהל האָט מען געמוזט שיקען חיל קיין קאניץ. פיעל יודישע פאמיליעס זענען געוואָרען פעראַרעמט און צוראַבירט."

דאס געריכט האָט ארויסגעגעבען א פסק, לויט וועלכען ב ע ט י כ ע ר איז געמשפּט געוואָרען אויף 1 יאהר און ב ר ו ה ן אויף 6 חדשים תפיסה.

*

יודישע קהלות.

אין איינעגע אָדעסער שולען האָט מען געמאַכט „אל מלא רחמים" נאָך „עמיל זאלא". איין אָדעסער ציוניסטישער פעראיין האָט אין יום־כפור געשיקט איין דעפּעשע צו עמיל זאלא'ס אַלמנה מיט די ווערטער: „אין יום־כפור בעט די אָדעסער יודישע בעפעלקערונג פאר די נשמה פון גרויסען מאַן, וועלכער האָט פערלאָזט פראַנקרייך און די גאַנצע וועלט". די פערוואלטונג פון דעם אָדעסער פעראיין פון יודישע פּריקאַשטשיקעס האָט בעשלאָסען צו מאַכען יערען יום־כפור איין „אל מלא רחמים" פאר זאָלא און מודיע געווען דערפון זיין אלמנה.

פון מאסקווא האָט מען די טעג געשיקט א קראַנץ אויף זאָלא'ס קבר פון יודישע סטודענטען און קורסיסטקעס.

— ווי דער „אָדעסקי ליסטאָק" איז מודיע, זענען אַלע 35 פּעסט־פעלע וועלכע האָבען געטראָפען ביז אהער אין אָדעס, געווען אויף אָרימע יודען פון די פאָרשטעדט. פון זיי זענען 13 מענשען געשטאָרבען. מעהר ווי 400 יודען שטעהען אונטער סאַניטאַרער השגחה און טאָרען נישט ארויסגעהן פון אָרט, וואו זיי געפינען זיך, זיי האָבען געבעטען, מען זאָל זיי געבען טליתים אויף ימים נוראים צום דאַווענען. דער אָדעסער רב האָט זיי אָבער ערלויבט צו דאַווענען אָהן טליתים.

— די „סקריבנער מאַגאַצין" שרייבט אז דער אָרעמער קלאַס יודען אין לאָנדאָן מוזען על פי רוב פון נויט, פערדינגען זייערע וואָהנונגען סובלאַקאַטאָרען. עס קומט זעהר אָפט פאר אז גרויסע פאַמיליען נעהמען אריין אין זייערע וואָהנונגען איינעגע סובלאַקאַטאָרען. די לאַקאַטאָרען שלאָפען אין די בעטען און א ו נ ט ע ר די בעטען ליעגען די קינדער, ווייל פאר זיי איז מעהר קיין פלאַץ נישטאָ. אויסערדעם ווערט דאס זעלבע בעט פערדינגען איינעגע מענשען מיט דעם בעדינג, אז איינער זאָל בענוצען דאס בעט פון 10 א זייגער אַבענדס ביז 6 א זייגער אין דער פריה, איין אנדערער — פון 6 ביז 2 א זייגער מיטאָג, און א דריטער ווידער פון 2 ביז 10 א זייגער אַבענדס, דאס בעט שטעהט אלזא נישט לעדיג א מינוט. דער געהט אראָב און דער ארויף!

*

בילדונג.

— אין ו ו י ל נ א וועט זיך קירצליך עפענען א האַנדעלסשולע וועלכע איז געגרינדעט דורך דעם סאָוויעט פון דער קאמערץ שולע. אין שולע וועלען ווערען אויפגענומען שילער אָהן אונטערשיעד פון גלויבען. דעם פאָרצוג איינצוטרעטען אין שולע וועלען האָבען סוחרים וועלכע צאָהלען פּראָמיסלאָווי נאַלאַג, די שילער וועלכע ענדיגען די האַנדעלשולע בעקומען די זעלבע רעכטע אין מיליטערדיענסט ווי די וועלכע ענדיגען שולען פון צווייטען ראַזריאַד.

מעהר ווי 200 פערזאָן האָבען שוין אַנגעגעבען ביטען אז מען זאָל זיי אריינגעהמען אין דער דאָזיגער שולע.

ווי דער „סיעווו' זאפ' סלאַווא" איז מודיע האָט דער פינאַנץ־מיניסטער צוגעזאָגט צו געבען דער שולע א יעהרליכע שטיצע פון 3,500 רובעל.

— אין 2 וואַרשעווער תלמוד־תורה'ס (אויף גרשיבאָווסקא און וואַלינסקא גאַסען) ווערען געעפענט אומזיסטיגע אָווענד־און שבת־קורסען פאר יודישע לעהרױנגליך פון בעלי־מלאכות ביז 16 יאָהר. אויף די קורסען וועט מען לערנען אַלגעמיינע למודים. די קורסען וועלען ווערען אויסגעהאַלטען פון דער יודישער געמיינדע.

— דר. אייזענשטאַדט פון ראָסטאָוו איז אונז מודיע, אז דער קוראַטאָר פון חאַרקאָווער בילדונגס־ראַיאָן האָט איהם איצט געגעבען די ערלויבעניש צו פעראייניגען די ראָסטאָווער הדרים אין איין הויז. די וויכטיגקייט פון פעראייניגען צוזאַמען עטליכע הדרים איז ארומגערערט געוואָרען פון דר. אייזענשטאַדטען אין „יוד", נומער 26 פון היינטיגען יאָהר.

א יודישע אוניווערזיטעט.

— דער פערשטאָרבענער פּראָפעסאָר שאַפּירא, וואָס האָט געשאַפען דעם נאַציאָנאַל־פאָנד, איז אויך דער ערשטער געווען, וועלכער איז ארויסגעטרעטען מיט דעם געדאַנק צו גרינדען א יודישע אוניווערזיטעט. אין די לעצטע יאָהרען, ווען די דייטשע אוניווערזיטעטען האָבען אויך אָנגעהויבען צו פערמאַכען זייערע טיהרען פאר די רוסישע יודען, איז ווידער ארויפגעשוואומען דעם פּראָפעסאָר שאַפּירא'ס פּראָיעקט. נאָר בעת פריהער איז דער פּראָיעקט נור געווען א פיינער חלום, הויבט ער איצט אָן צו קריגען הענד און פיס.

מיט 2 חדשים צוריק איז ארויס אין בערלין פון דעם יודישען פערלאַג א בראָשיורע, וואו עס ווערט ערקלערט די נויטהיגקייט פון א יודישער אוניווערזיטעט, און אין אזא קורצער צייט האָט שוין דער פּראָיעקט געפונען פיעל פריינד. דר. ווייצמאַן, וואָס האָט איצט געמאַכט א רייזע איבער באַקו, ראָסטאָוו, האַרקאָוו און קיעוו, האָט צונויפגעקליבען 8,000 רובעל אויף צו מאַכען א ביוראָ, וועלכע דאַרף זיך פערנעהמען מיט אַגיטאַציע און מיט דער גרינטליכער אויספאָרשונג פון דער פראַגע וועגען א יודישער אוניווערזיטעט. אין האַרקאָוו איז געגרינדעט געוואָרען צו דעם צוועק א קאָמיטעט, אין וועלכען עס נעהמען טהייל דריי יודישע פריוואַט־דאָצענטען פון דער דאָרטיגער אוניווערזיטעט. די בעקאַנטע פּראָפעסאָרען אָוסיאַניקאָוו און דאַנילעווסקי האָבען צוגעזאָגט זייער שטיצע. אין באַקו האָט א קריסטליכער אַדוואָקאַט אריינגעשיקט א נדבה פאר דאָס ביוראָ מיט א בריעף, אין וועלכען ער בעט, מען זאָל אָן איהם ניט פערגעסען, ווען מען וועט קלויבען געלד פאר די אוניווערזיטעט. אין קיעוו האָט איינער פון די יודישע גבירים צוגעזאָגט פאר די יודישע איניווערזיטעט 300 טויזענד רובעל.

די פראַגע וועגען דער יודישער אוניווערזיטעט וועט פערהאַנדעלט ווערען אויף דעם איצטיגען קליינעם קאָנגרעס.

*

פערשידענעס.

— די חאָלערא, וואָס איז געווען פריהער אין מצרים, האָט זיך אריבערגעשלעפּט קיין פאַלעסטינאַ. אין יפו איז פאר אַלע דורכפאָהרער געמאַכט געוואָרען א קאַראַנטין.

*

ציוניסטישע נייעס.

— דעם 24־סטען אָקטאָבער נאָך דער רוסישער רעכנונג וועט זיין אין אָדעס די אַלגעמיינע אסיפה פון דער חברה צו שטיצען יודישע ערד־ארבייטער אין פאַלעסטינא און אין סוריען.

*

איין ציוניסטישער אָווענד אין וואַרשוי.

— דעם לעצטען שבת־צו־נאַכט איז געווען אין וואַרשוי איין גרויסע ציוניסטישע פערזאַמלונג. אין דעם ענגלישען זאַל האָבען זיך צוזאַמענגעקליבען חסידים און פרייע, ציוניסטען און געגנער צו הערען די ציוניסטישע רעדנער. דער זאַל איז געווען פול, ביז 700 מענשען זענען געקומען צו דער אסיפה אין זאַל האָט מען געקאָנט הערען אַלע שפּראַכען, וואָס זענען נור פערברייטעט צווישען די יודען אין וואַרשוי. מען האָט גערעדט יודיש, פּויליש־יודיש און ליטוויש־יודיש, מען האָט אויך גערעדט פּויליש און רוסיש. אויך די רעדען פון דער בימה זענען אַבגעהאַלטען געוואָרען אין די אַלע אָנגערופענע שפּראַכען.

אַדוואָקאַט קאָהן האָט פערענטפערט דעם יודישען נאַציאָנאַליזם געגען די פּוילישע צייטונגען. מיר ווילען ניט שאַפען קיין נייע נאַציאָן, האָט ער געזאָגט, נאָר מיר ווילען בלויז אויפלעבען איין אַלטע נאַציאָן. מיר ווילען ניט אויסקלערען א נייעם נאַציאָנאַליזם, נאָר מיר ווילען אָבהיטען אונזער אַלטען נאַציאָנאַלען גייסט, פאר וועלכען מיר האָבען תמיד מקריב געווען אונזער לעבען. מיר ווילען נור אָבהיטען דאָס, וואָס געהערט צו אונז, אונזער תורה, אונזער שפּראַך און אונזער גייסט, און מיר ווילען נור ווייטער קריגען דאָס, וואָס עס האָט אמאָל געהערט צו אונז, דאָס הייסט, אונזער לאַנד.

ה. פרייד האָט איבערגעגעבען אין זשאַרגאָן א דין־וחשבון פון דער מינסקער אסיפה.

א גרויסען איינדרוק האָט געמאַכט אויף דער אסיפה אַדוואָקאַט קליינערמאַן. ער האָט שטאַרק קריטיקירט די וואַרשויער יודישע אַסימילאַטאָרען, וואָס ווילען פון ציוניזם ניט הערען, וואָס פאַלען אויף איהם אָן, ווייל ער איז נאָך זייער מיינונג א שריט צוריק. ווען מען זאָגט, אז די ציוניסטען געהען צוריק, זאָגט ה. קליינערמאַן, וואָס זאָל מען זאָגען וועגען די אַסימילאַטאָרען? ווען מיר געהען צוריק, געהען זיי מיט'ן קאָפּ אראָב. ה. קליינערמאַן טרעט ארויס שאַרף געגען די פיהרער פון דער יודישער געמיינדע אין וואַרשוי, וואָס זיי שעמען זיך פאר א יודיש וואָרט, וואָס האָבען אַלע וויכטיגסטע ענינים פון שטאָדט, ווי תלמוד־תורה'ס, הדרים און בתי־מדרשים איבערגעגעבען אין די הענד פון די חסידים, עס זאָל קיין שטראַהל פון ליכט אַהין ניט אריינקומען, און זיך האָבען זיי איבערגעלאָזען די האַנדווערקשולען, די בקור־חולים'ס, וואו א יודיש וואָרט טאָר ניט דערמאָנט ווערען.

אין די יודישע פריוטען. ערציהט מען די קינדער אין שנאה צו זייער פאלק, אין די תלמוד-תורה'ס און די בתי-מדרשים איז שמוץ. די רבנים פיהרען נור די ביכער, און עס איז קיין איינציגער ניטא צווישען זיי, וואס זאל זיין גרויס אין תורה און וואס זאל זעהן אויסצובעסערן די שלעכטע זייטען, וואס עס זענען ביי אונז אומעטום.

אונזער געמיינדע זארגט נור פאר די אויסענדיגע זייט. זי מאכט פיינע מצבות, זי פוצט אויס דעם בית-עלמין, זי וויל אריינטראגען לעבען צווישען די טויטע און טויט צווישען די לעבעדיגע.

א סך דארף געטהון ווערען, ביז עס זאל אלעס אויסגעבעסערט ווערען. נאר לאנג וועט אזוי ניט בלייבען, דען דער ציוניזם געהט. עס וועט קומען א צייט, ווען מען וועט זאגען: איהר, הערר'ען אסימילאטארען, מאכט פלאץ, די ציוניסטען געהען!

די רעדע פון ה. קליינערמאן האט ארויסגערופען לאנגע און הייסע אפלאדיסמענטען. נאך איהם האבען גערעדט: דר. הורוויץ וועגען נאציאנאל-פאנד, ה. חזן וועגען דעם חסידיזם און ציוניזם און דר. דאווידזאהן וועגען די פוילישע צייטונגען און זייער שייכות צום ציוניזם.

דער אווענד האט זיך געענדיגט שפעט אין דער נאכט. מען איז זיך פונאנדערגעגאנגען מיט דעם פרעהליכען געדאנקען, אז דער אווענד האט דעם ציוניזם געבראכט פיעל נייע קרעפטען.

נאך ימים-טובים.

(א בילד).

שלמה זלמן, דער שמש פון דעם גרויסען בית-המדרש האט זיך אסרו-חג א גאנצען טאג געניכטערט פון זיין גוט יום-טוב אבגעגעבען שמחת-תורה אלע זיינע בעלי-בתים. געגאנגען איז ער יום-טוב צו אלע-מען, און אהיים איז ער געקומען שכור'ליך שפעט אין דער נאכט. נו, דאס פערשטעהט דאך שוין יעדער מן הסתם אליין, אז ניט פון גוט יום-טוב ווערט מען שכור, נאר פון די כוסות, וואס נאך דעם גוט יום-טוב.

אין דער פריה איבער דער צייט פון דאווענען איז שלמה זלמן ארומגעגאנגען איבער'ן בית המדרש טאקי נור ווי צו חלום: דער פנים בלאס ווי א'נ'אלטער קיטעל, די פאות מיט דער בארד משוגה'דיג צו-קנייטשט, די אויגען טונקעל ווי די צובראכענע שויבען פון דעם אלטען גאנעק-לאמטערין, און דער שמייכעלע, וואס אויף די פערטריקענטע בלאסע ליפען, — א לעקיש שמייכעלע!

ווען עמיצער האט איהם וואס ס'איז געפרעגט, האט ער אויף א ווילע אויפגעהויבען די אויגען, אנגעשטעלט די אויערען און כלומר'שט ווי געהערט, נאר באלד האט ער א שאקיל געטהון מיט'ן קאפ און א מאך געטהון מיט'ן האנד און ניט דערהערענדיג, וואס יענער רעדט איז ער זיך ווייטער אוועקגעגאנגען צו חלום.

ער האט קוים דערהערט, ווען דער עולם איז זיך צוגאנגען פון בית-המדרש, און אריבערחאפענדיג זיך אהיים און אבווארמעסינדיג דארטען ווי ס'איז, האט ער זיך גיך אומגעקעהרט צוריק אין בית-המדרש און גלייך גענומען דעם אלטען קהל'שען טלית, אוועקגעלעגט איהם צוקאפען און אויסגעצויגען זיך פאר'ן טיש נעבען הרובע אויף דער הארטער באנק.

קיינער האט איהם ניט געשטערט דעם טאג פון זיין שלאף: די מלמדים זענען ארומגעלאפען א גאנצען טאג — דאס דינגען א חדר און דאס געוואהר ווערען נאך אמאל צו די בעלי בתים און אנזאגען די תלמידים, וואוהין זיי זאלען מארגען קומען אין חדר מאכען א התחלה; די יונגווארג זענען אויך געזעסען אין דערהיים — ווער ס'האט געהאל-פען דעם טאטען פונאנדערנעהמען די סוכה, און ווער ס'איז געקראכען אויפ'ן בוידעם ארבנעהמען די דאפעלטע פענסטער, דען ס'איז שוין

געוועזען רעכט קאלט, און דער הימעל איז געוועזען בעדעקט מיט גרויע וואלקענס, וואס האבען געוויזען אויף א שניי!

שלמה זלמן האט זיך געקעהרט א גאנצען טאג פון איין זייט אויף די אנדערע זייט — זיינע אלטע ביינער האבען שוין ניט געקענט ליידען קיין הארטע באנק — ער האט א דרעמיל געטהון, א חראפע געטהון א ביסיל און זיך ווייטער געקעהרט און ווייטער געקרעכצט. אזוי איז ביי איהם אבגעגאנגען דער טאג ביז העט אין מנחה אריין.

אויפ'ן אנדער'ן טאג איז ער שוין געווען מיושבדיגער אביסיל, נאר נאך אלץ ווי שלעפערדיג. ער האט ווייטער געמאכט אויף גיך זיין ווארמעס און האט זיך ווייטער געקעהרט א גאנצען טאג אויף דער הארטער באנק פאר'ן טיש נעבען דער קאלטער הרובע. נאר דעם טאג האט ער זיך אויפגעהויבען פון פאר'ן טיש א ביסיל פריהער. ער האט זיך ניט איילענדיג אראבגעלאזען די פיס פון באנק אויף דער ערד, זיך אנידערגעזעצט פאמעליך, מיט איין האנד אונטערגעשפארט דעם קאפ אויפ'ן טיש און די אנדער האנד גלאט אזוי אראבגעלאזען אויפ'ן באנק און זיך געגענעצט ביסליכווייז:

— הא הא הא — האט זיך אבגעקלונגען זיין גענעץ אויפ'ן גאנצען בית-המדרש.

ער האט זיך איינינע מאל מישב געווען אויסרייבען די אויגען, קראצען די פאטיליצע, נאר פון ארט האט ער זיך אלץ ניט גערירט. און אין דער אמת'ן איז ער פאר זיך גערעכט:

וואס פאר א מלאכות האט ער דא צו טהון? וואס ארט דאס, אז ער וועט זיך זיצען אזוי אויף איין ארט? אט ווען עמיצער וואלט קומען, וואלט זיין גוט אביסיל צו שמועסען.

און אויף שלמה זלמן'ס מזל האט זיך אבגעעפענט די טהיר, און עמיצער איז טאקי געקומען.

שלמה זלמן האט אויפגעהויבען דעם קאפ.—

— א, ר' חיים דוד!

— וואס זיצט איהר עפיס אזוי צופלאכטען ר' שלמה זלמן? — האט איהם חיים דוד געפרעגט.

— נא דיר צופלאכטען — האט שלמה זלמן געענטפערט מיט א פריינדליכען שמייכעלע — וואס דען האט איהר געוואלט — איך זאל געהן טאנצען?

— מיט עטליכע טעג פריהער — שלמה זלמן'ס אויגען זענען געווארען לעבעדיגער און ברייטער — מיט עטליכע טעג פריהער, דוכט מיר, האט איהר אויך געטאנצט; פאר וואס טאנצט איהר איצט ניט?

חיים דוד האט א מאך געטהון מיט'ן האנד. —

לאמיר בעסער ניט רעדען וועגען דעם! ביי יודען נאך ימים-טובים, ווייסט איהר דאך, איז אזוי ווי נאך א חתונה. א גאנצען חדש האט זיך גע'רעש'ט, געטומעלט — שבת, יום-טוב, יום-טוב, שבת. יעדער יוד האט עפים גאר ווי פערגעסען, וואס באלד וועט אנקומען א ווינטער מיט שנייען און מיט פרעסט, ער האט זיך ווי ס'איז אויפגעפויקט די ימים-טובים, און ס'איז געווען געלעבט: אלע דריי טעג א ווייסער קאלנער מיט א פרישע בולקע...

— א פרישע בולקע? — פאר וואס טאקי ניט א קיילעטש אדער א בייגעל אדער א לייטער?

— אט זעהט איהר, נאך בעסער! נו און צו דעם איז, ווי ס'פיהרט זיך, נאך געווען פיש מיט יוך, מיט צימעס, מיט קרעפליך, מיט וואס איהר ווילט; עפים יעדער יוד האט זיך מעהר ניט געוואוסט ווי נעהן אין שול.

דאווגען און טאראלייקען דארטען און קומען אהיים צום נוטען ווארמעס, און די לעצטע טעג האט ער נאך גאר געהאפט א שנאפס מיט א האפקע. מיט אמאל שטעהט ער אויף אסרו־חג אין דער פריה, הויבט איהם אן דאס ווייב לייענען א צעטיל: דא בין איך שולדיג און דאס איז ניטא, און דא בין איך שולדיג און דאס דארף מען, און דא בין איך שולדיג און דאס מוז מען...

— דאס ביזטו גערעכט, דאס איז אמת: דער עולם האט זיך רעכט אויסגעבייטעלט איבער ימים טובים.

— נאך אמין אויסבייטלען! נאר ווארט — אט וועט מען איהם באלד לייענען שבת צו מנחה די סדרה: ואלה תולדות נח; איהר ווייסט וואס דאס איז? דאס איז א סדרה מיט פרעסט און מיט שניי און מיט האל'ץ אויף א גאנץ ווינטער און מיט שטיוועל און מיט א פוטער און מיט קארטאפליעס און מיט בוראקעס און מיט ציבעלעס און מיט.., מיט עטליכע גילדען.

— איי די עטליכע גילדען — האט שלמה זלמן א שאקעל געטהון מיט'ן קאפ.

— איז אנטקעגען וואס האב איך אייך דאס אלעס געוואלט אויספיהרען? — יא, איז ביי יעדער יודען איז איצט עפיס ווי נאך א התונה, און נאך א התונה, פערשטעהט איהר מיך, איז די בעסטע זאך, אז מע זאל ניט רעדען פון איהר, דען אויב ניט, וועט זיך אייך חלומ'ן א גאנצען טאג — ניט נור ביינאכט — לעקיך מיט בראנפען מיט כלי־זמר מיט א גוטער וועטשערע, און אייך וועט זיך וועלען זיין א מחותן — דאס הייסט אויף פראסט עברי־טייטש: איהר וועט זיך פוילען טהון, וואס אייך נויטהיג איז.

— נו בכן, איז וואס ווייטער?

— דער בכן איז אזוי: אויב איהר האט א גאנצע פאר שטיוועל מיט א גאנצען פוטער, מיט עטליכע קליטקעס האל'ץ, דאס הייסט אין דערהיים ניט אין בית המדרש, זענט איהר א לייט, איז צו אייך קיינער ניט גלייך.

— נו, און מעהר דארף מען שוין גאר ניט?

— וואס'זשע נאך? קארטאפליעס מיט בוראקעס מיט נאך דאס גלייכען האט אייך מן הסתם דאס ווייב אנגעבראכט פון דארף; נו, און ווייטער ווייס איך טאקי ניט, וואס איהר דארפט.

— איהר האט שוין מיך פער'דאגה'ט, ווי איך זעה.

— אייך האב איך שוין לאנג פער'דאגה'ט. אלע האבען זיך איבער ימים־טובים אויסגעבייטעלט, און איהר קיין עין־הרע ניט — אייך איז איבערגעפאלען א גראשען: דאס איז קערה, דאס איז אתרוג־געלד און דאס איז דאס און דאס איז יענס...

— הייסט דאס, זענט איהר מיר מקנא?

— מקנא? עט! אויך מיר פארהאן וואס צו מקנא זיין? אז שוין יא מקנא זיין, איז לכל הפחות גרונם דבשה'ס מיט זיינע טויזענד־ער. ווען איך וואלט האבען חאטש א העלפט פון איהם, וואלט איך שוין ניט לאזען מיין אלטע זאל פריהרען ווינטער אין איהר קראם, די לאם, און פערקויפען דארטען ליימענע טעפליך.

— נו, נענוג וועגען אונז; דערצעהל עפים וועגען לייטען.

— וועגען לייטען? וואס קען איך אייך איצט דערצעהלען? די בעלי־בתים שיטען ארום די פריזבעס, און די בעלי־בית'טעס שמירען ארום פון דרויסען מיט ליים די פענסטער; די וואס שעמען זיך דאס אליין צו טהון, שיקען זיי ארויס די קינדער; אזוי דינגט איינער פון צוואנציג למאי זאל איך זיך שעמען, איך אליין האב ניט לאנג ארומגעשאטען מיינע פריזבעס; מישטיינס'נעזאגט, אונזערע פריזבעס האלטען דאך אין גאנצען דריי שפאן.

— מיינע פריזבעס האבען מיר מיינע חברה ארומגעשאטען נאך היינט ביינינען.

— איך האב דאך געזאגט, אז אייך האב איך שוין פער'דאגה'ט. נו, ווייטער ליב דער שטומינקער'ס לייזט נעשמאק געלד פאר בוראקעס מיט מעהרען, מיט קרויט, מיט די איבעריגע זאכען; לייט זאגען, אז ער וועט היינטיגס יאהר נתעשר ווערען.

— יא, מיין אלטע האט מיר געזאגט, אז ביי איהם איז זעהר געראטען היינטיגס יאהר.

— נו, די שוסטערס טאנצען איצט ארום פרי'ן דעם רימענקרעמער. ער זאל זיי אויסבארגען פעל מיט פאדעשוועס; וועמען ער וועט אויסבארגען, וועט יענער מן הסתם זיך שוין פעררוקען ערגיי'ן אויף די דערפער ביז זייערע חגיות. נו שניידערס אויך דאסזעלבע, נאך שבת מן הסתם וועט מען אנהויבען צו געהן.

— מע זאגט, אז היינט זענען צוגעקומען עפים נייע מלמדים?

— יא, וואס זאגט איהר אויף מאטילס איידעם? א חדש נאך דעו' חתונה און שוין א מלמד! איהר וואלט איהם נור יעצט געדארפט אנקוקען. ער איז דאך געוועזן א גאנצער גאליגאנט, היינט אבער האט ער אבגעלענט די פאות פון פאר די אוירען, דעם בלישטשאטען קעלנעריל זיינעם האט ער שוין בעהאלטען און האט אנגעטהון אויפ'ן האלז עפים דעם ווייבס מן הסתם א שטיקיל טיכיל אין זיצט און קנעלט אזוי, ווי א מלמד פון ששת ימי בראשית.

— דאכט זיך, מע געהט שוין דאווגען מנחה.

שלמה זלמן האט זיך אויפגעהויבען פון פאר'ן ט"ש און איז געגאנגען אריינשטעלען ליכט אין די לייכטער, וואס אויפ'ן עמוד.

מ. ב. לאזעווניק.

אין א פוילישער ישיבה.

(פארטזעצונג).

פייוויל גלאצט אויס אויפ'ן טאשיווער אפאר בייזע אויגען, דער טאשיווער דערשרעקט זיך און בעהאלט זיך אונטער א'נ'אנדערענס קאפ.

— מילא, אז דו ווילסט נישט — זאגט פייוויל צום זוואליגער — מיינסט אפשר, מען וועט דיר עפים טהון? גאר נישט. האסט די ברירה. גיב נישט. אדרבא, איך בעט דיך עפים? גלייך ווי איך וואלט איהם געבעטען! האסט דו געהערט! דער דין איז א פיערטעל עס מאכט אויס 3 גילדען מיט 5 גראשען, היינט וויפיעל קומט דיר צוריק?

— 9 מיט 15 — חאפט דער זוואלינער ארויס. ער קאן פלינק רעכנען און וויל דאס ארויסווייזען, — איך וויל נעבען תיקון. אלע געבען? — לענט ער צו מיט א בעטענדיגען טאן און קוקט זיך ארום.

די טיהר האט זיך גיך געעפענט, און עס האט זיך געזעהן א גרויסע רייכעריגע לולקע און א געל בעוואקסען פנים, — דער רב איז אריינגעקומען. דער עולם האט זיך אביסיל צורוקט, דער קראקעווער, וואס איז ווידער געשטאנען ביים אויווען און האט געקוקט אויפ'ן רעדיל בחורים, — האט אויסגעשפיגען,

— זוואָלינער! — האָט דער רב צוגערופען מיט דער לולקע בייענדיג; איהם איז אין דערהיים איינגעפאַלען עפּיס אַ נייע סברה וועגען דעם ענין, וואָס ער האָט פריהער גערעדט מיט'ן זוואָלינער, — די קשיא איז קיין קשיא נישט! עס איז אַ טעות תוך כדי דבור. אז דו ווייסט נישט, וואָס דער טעות איז געווען... און דער רב האָט זיך אריינגעלאָזט אין אַ טיעפען שמועס מיט'ן זוואָלינער. זיי זענען געגאַנגען ארויף און אַראָב איבערן בית־המדרש. דער רב האָט אַראָבגעבויגען זיין קאָפּ מיט דער לאַנגער באָרד צום זוואָלינער, דער קאַפּעלוש זיינער איז געווען פערררוקט אויף א זייט; ער האָט געצויגען די לאַנגע לולקע, וואָס האָט שוין נישט גערויכערט, און האָט געוואָרפען מיט דער אַנדערער האַנד, די באָרד האָט זיך געשאָקעלט, און די שנירען פון שלאַפראַק האבען זיך געוואָרפען אין דער לופט. דער זוואָלינער האָט זיך נישט געלאָזט, זיין סאַמעט־היטיל איז געווען פערררוקט, און די יאַרמעלקע האָט ארויסגעקוקט פון פאָרענט. ער איז גאכגעלאָפען דעם רב, און ווען דער רב האָט צו לאַנג גערעדט, און ער האָט איהם נישט געקאָנט איבערשרייען, האָט ער זיך אין גאַנצען א וואָרף געגעבען און געמאַכט אַ תנועה מיט די הענד, ווי אַ מענש, וואָס טרענקט זיך. מען איז צוגעגאַנגען צו דער שאַנק, אָנגעלענט אויפ'ן טיש א גאנצען שטויס ספרים. דער רב האָט אַרויפגעלעגט איין פוס אויף דער באנק, געביסען דעם ציבוך; דעם זוואָלינערס פאות זענען געווען צו־וואָרפען איבערן גאַנצען פנים, ער האָט זיך אַריינגעבויגען אין איין אָפען ספר און לאַנג געקוקט. „ניין"! האָט ער אַרויסגעשריען.

און געפינענדיג עפּיס אַ נייע סְבָרָה אָבצו־ווענדען דעם רַב, האָט ער זיך ווייטער אָנגעהויבען צו שפּאַרען. זיי זענען ווידער געגאַנגען אַרויף און אַראָב איבער'ן בית־המדרש, פערטיעפט און פערקאָכט אין פלפול. דער עולם איז געזעסען ביי די טישען איבער די אָפענע גמרות און געגלאָצט און געוואונדערט זיך. פייוועל האָט שעור נישט חֲרָטָה געהאַט, וואָס ער האָט גענומען תקון.

— אַ קליינער! — האָט ער געזאָגט און געשאָקעלט מיט'ן קאָפּ — או־וואַ! אַ קליינער...

דער פיעטרקאָווער, וואָס האָט געצויגען בִּגְנֵבָה אַ פּאַפּיראָס אונטער'ן טיש, האָט געענטפערט:

— ע! אויך מיר אַ עלוי! איך האָב געזעהן אַ עלוי אין גער, ביי'ם רַבּי'ן, דער רַבּי אַליין האָט איהם ביי'ם טיש דערלאַנגט שירַיִם. ווייסט?

— געב אַ צ'ה — פייוועל האָט אַרונטערגעבויגען דעם קאָפּ — מען וועט קויפען פּאַפּיראָסען פון תקון.

— ניין. אַ פעקיל טאַבאַק, ס'מאַכט אויס אַ סך וועלוועלער. — האָט דער פיעטרקאָווער געענטפערט.

— וואָס האָסט דו איהם געהאַט אויסצונאַרען געלד? — האָט זיך דער טאַשיווער אַריינגעמישט.

— דו פיציל דו! — פייוועל האָט איהם געגעבען אַ זעץ מיט דער האַנד אויפ'ן פוס. דער טאַשיווער האָט זיך פערקרימט און האָט נישט געענטפערט. דער טשעקאַטשינער, וואָס איהם איז שוין לאַנג מאוס געוואָרען צו זיצען ביי דער אָפענער גְמָרא און האָט זיך שוין געשפּיעלט מיט'ן זייגער, מיט'ן מעסע־יל און מיט'ן שפּיגעלע, און איז בייז געווען פאַר וואָס קיינער חִדוּש'ט זיך גאָר נישט, איז איצט אַרויסגעגאַנגען פון טיש, צוגעגאַנגען צום רַב און געזאָגט:

— זיי שלאָגען זיך, פייוועל מיט'ן טאַשיווער...

דער רב, וואָס האָט פונקט געגעבען אַ דרעה מיט דער לולקע, האָט געטראָפען דעם טשעקאַטשינער אויפ'ן אַקסעל. דער טשעקאַטשינער האָט זיך אויפמערקזאַם אָבגעווישט עטליכע מאָל, געוואָרט עפּיס אויף אַ'ן ענטפער, נאָר זעהענדיג, אַז דער רב בעמערקט איהם נישט און געהט ווייטער, האָט ער געריבען מיט'ן פינגער די נאָז און איז צוריקגעגאַנגען אויפ'ן אָרט.

דער קראָקעווער איז די גאַנצע צייט געזעסען איבער אַ'ן אָפענער גמרא, נאָר אַריינגעקוקט האָט ער נישט. איהם האָט זיך אַלץ געדאַכט און ער האָט אַלץ געוואַרט, אַז דער רב וועט איהם צורופען און אַריינמישען זיך אין שמועס. און יעדעס מאָל, ווען דער רב האָט זיך אויסגעדרעהט האָט ער געמאַכט אַ תְּנוּעָה מיט'ן גאַנצען גוף. מעהר פאַר אַלעם האָט איהם דערקוטשעט דעם זוואָלינערס פּאות, די צו־וואָרפענע. „דאָס מאַכט ער עקסטרא, אַזאַ קליינער לאַבוס!" האָט ער געטראַכט. און וואָס לענגער דער שמועס האָט געדויערט, וואָס היטציגער זיי האָבען זיך געשפּאַרט, האָט דעם קראָקעווער אַלץ מעהר פערדראָסען. וועגען זוואָלינער האָט ער גאָר נישט געוואָלט טראַכטען. איהם איז עפּיס מאָדנע אויסגעקומען, אַז ער, דער קראָקעווער, דער מתמיד, וואָס איז אַזוי פיעל יאָהר פערשוואַרצט געוואָרען, וואָס איז אַזוי פיעל נעכט אויף געווען און געלערנט, וואָס לערנט שוין דאָ דריי יאָהר און וואָס דער רב אַליין מוז איהם צונעהמען צום אַנדערען שעור, האָטש ער צאָהלט איהם קיין גראָשען נישט, — אַז ער זאָל ברויכען מורא צו האָבען פאַר עפּיס אַ יונגיל אַ קליינס פון זוואָלין ערגיץ, וואָס צו־וואַרפט די פּאות און מאַכט תְּנוּעות מיט די הענד. נור אין רב האָט ער זיך געוואָלט נוקם זיין. „דאָס וויל ער מיר עַגְמַת־נֶפֶש אָנטהון", האָט ער געטראַכט. און פיהלענדיג, ווי שוואַך ער איז דעם רב עפּיס שלעכטס צו טהון, האָט ער שטאַרק פערביסען די ליפען און געשאָלטען איהם אין געדאַנק: „געלער רַמַאי! וואַרט דו! איך ווייס, ער מיינט, איך ווייס נישט!"...

— נור זיי רייכערען! — האָט ער זיך געבייזערט אויפ'ן בענדינער, וואָס איז געזעסען דערביי און האָט געצויגען אַ פּאַפּיראָס. דעם קראָקעווער האָט דער רויך געשטיקט.

דער בענדינער האָט בעהאַלטען דעם פּאַפּיראָס, אָנגעהויבען זיך שטאַרק צו שאָקלען איבער די גמרא. אין מיטען אָבער האָט ער אַרויסגעלאָזט אַ פול מויל רויך אויפ'ן קראָקעווער. דער קראָקעווער האָט זיך דערבייזערט און האָט איהם געוואָלט אָנחאַפּען ביי'ם אויער, נאָר אין מיטען האָט ער זיך שטאַרק פערהוסט און אָנגענומען זיך מיט ביידע הענד פאַר דער ברוסט. די אויגען זענען איהם פול געוואָרען מיט טרעהרען. ער איז צוגעגאַנגען צום עמוד, אָנגעלעהנט דעם קאָפּ אויף ביידע הענד, האט שווער געאָטהעמט און געברומט:

„פּושעים, עוכרים! פּושעים, עוכרים!... און האָט געוואָלט אַרויסגעהן. דער רב האָט איהם צוגערופען און געזאָגט צום זוואָלינער:

— האָסט שוין עפּיס מיט איהם גערעדט אין לערנען? — ער האָט געטייט אויף דעם קראָקעווער מיט דער לולקע און געקוקט אויפ'ן זוואָלינער, — קאָנסט מיט איהם שמועסען אין לערנען.

(ענדע קוממט).

ה. ד. נאָמבערג.

Verlag „Achiasaf". Verantwortlicher Redacteur M. Berkowicz. Herausgeber u. Buchdrucker Josef Fischer in Krakau.

בהוצאת בית מסחר הספרים של האחים בלעטניצקי באדעסא
איז ערשיענען פֿון דרוק אַ נייע פֿיעל פֿערבעסערטע און פֿערמעהרטע פֿאַלקאַ-
מענע אויסגאַבע

קאַרטא פאלעסטינא פֿון י. י. לינעצקי

דיזע קארטא ענטהאַלט: אַלע שטעדט, שטעדטליך, קאָלאָניען, מיט אַלע נייעסטע קאָלאָניען, טייכען, טייכליך באַרץ הקדושה, א. ז. וו. די קארטא איז פראַכט-פֿאָלל געדרוקט אין 8 שענע פארבען. די גרויס איז: 1 ארשין די לענג, $^3/_4$ ארשין די ברייט. פרייז מיט פּאָרטאָ 40 קאָפּ. לסוחרים ראבאט. וועניגער פֿון 5 קארטעס ווערען מיט קיין נאכנאהמע ניט געשיקט. ביז 2 רובל קען מען שיקען מיט פּאָסטמאַרקען. אדרעס: 610

Въ книжный магазинъ Братьевъ Блетницкихъ въ Одессѣ.

שפיגעל-פאבריק

ל. אידעלזאָהן, ווארשא

ביעליאנסקא נו' 1

עמפֿפֿעהלט זיין גראָססעס לאַגער פֿאָן שפיגעל, שפיגעל-גלאָס, טרויסאָס אין דעטאַיל אונד ענגרא. 466

לבית הספר לנערים

של א. ליבושיצקי

מתקבלים תלמידים חדשים

בכל יום בלשכת בית הספר ברחוב נובוליפיה מספר 15 מען 9, משעה התשיעית בבקר עד השעה השלישית אחר הצהרים.

А. Любошицкій, Варшава, Новолипье 15 кв. 9.

!!! Вниманію Дамъ !!!

МАГАЗИНЪ МОДНЫХЪ ЖУРНАЛОВЪ *и выкроекъ*

Подписка продажа и высылка отдѣльн. нумерами. Полученъ свѣжій транспортъ разныхъ понорамъ и альбомовъ модъ верхн. и нижн. вещей на зимній сезонъ. На складѣ имѣется большой выборъ разныхъ манекеновъ.

485 *Я. А. ПОЖАРИКЪ, ВАРШАВА, ДОЛГАЯ 43.*

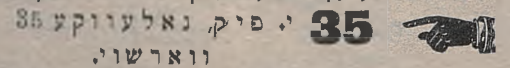
---

35 **35**

Оптическо-Хирургическій и Электрическій складъ

И. ПИКЪ Налевки 35, въ Варшавѣ

עמפֿפֿעהלט צו פֿאַבריקס פרייזען ברוכבענדער עלעקטרא-גאלוואנישע לייבבענדער, בויכבענדער פֿיר פרויען, עלאסטישע זאָקען פֿיר געשוואָלענע פֿיס, ברילען מיט ווענעציאַנישע גלעזער וועלכע די אייגענשאַפֿט בעזיצען צו שטערקען די אויגען, אויך פֿערשיעדענע כירורגישע און אפטישע געגענשטענדע פיר קראנקע, ברוכבענדער ווערדען צוגעפאסט דורך איינען ספעציאליסטען. עס ווערט אנגענומען עלעקטריצשנע גלאק ארבייט נייע און פאצינקעס. 605

35 י. פיק, נאלעווקע 35 35
וואַרשוי.

נייעס פֿיר טאַבאַקהענדלער!

וויר טהיילען דען געעהרטען טאַבאַקסהענדלערען מיט, דאס וויר האַבען געעפֿנעט אין ווילנא איינע טאַבאַק-פֿאַבריק פֿאָן אַללען סאָרטען מאַכאָרקע אונטער דער פֿירמא:

Товарищество М. и Я. Шептовицкій.

דער נאמען **שעפּטאָוויטצקי** איזט שוין געוויס דיא בעסטע רעקאָמענדאַציע פֿאַר אונזערע פֿאַבריק, און וויר גלויבען גאַנץ בעשטימט, דאס יעדער טאַבאַקסהענדלער וואס ווירד נור זעהען דען נאַמען שעפּטאָוויטצקי, ווירד שוין איבערצייגט זיין וואָס פֿאַר אַ גוטע סחורה דיא פֿאַבריק ווירד אַרויסגעבען. אויסער דער גוטען אויסאַרבייטונג פֿון דער סחורה טיילען וויר נאָך מיט, דאַס וויר האבען דיא פֿאַבריק געגרינדעט מיט אַ גרויסען קאַפּיטאַל, דאמיט וויר זאָלען זיין אין שטאַנד רעגעלמעסיג צו אַרבייטען אונד עס זאָל קיינע אבהאַלטונג זיין אין דער ליעפֿערונג פֿון אונזערע סחורה.

דיא פֿערטרעטונג פֿיר גאַנץ פוילען האַבען וויר איבערגעגעבען דעם העררן

И. С. Бройда, Павья 10.

אין ווארשא, אונד וויר ביטטען, דאַס מען זאָל זיך מיט דען געעהרטען בעשטעללונגען ווענדען אַן זיינע אַדרעסע. דער הערר בראָידא ווירד אַללע בעשטעללונגען פינקטליך אונד צו דער בעסטען צופֿריעדענהייט פֿון דען קונדען אויספֿיהרען.

מיט האָכאכטונג

Тов. Я. и М. Шептовицкій.

מיט בעצוג אויף דיא אָבען שטעהענדע אַנאָנסע ערלויבע איך מיר דיא הערען טאבאקסהענדלער צו ביטטען, מיך צו בעעהרען מיט איהרען בעשטעללונגען, אונד איך פֿערזיכערע אַללעס מעגליכע צו טהון, אום דיא געעהרטען קונדען אויף דער בעסטען אַרט צופֿריעדען צו שטעלען.

גלייכצייטיג טיילע איך מיט, דאסס איך האבע אויך דיא פֿערטרעטונגען פֿאָן דען בעקאַנטען טאבאַקספֿאַבריקען:

Г. АШКИНАЗИ, Одесса.

Тов. Наслѣдн. Ш. В. ПОЛИШУКА, Житоміръ. אונד

דיא וואַרע פֿון דיזען אללען פֿאַבריקען איז שטענדיג בייא מיר אויפֿ'ן לאַגער, פּאַוויאַ 10 אין גראָססער אויסוואהל צו בעקאָממען.

מיט האָכאכטונג

И. С. Бройда, Варшава, Павья 10. 641

שִׁנּוּי מקום!

איך האָב איבערגעטראָגען מיין בוכהאַנדלונג פֿון רימאַרסקא 3 אויף

זלאטא-שטראססע 63

42 און מיינע אַדרעססע איז:

Книжный магазинъ Б. Шейнфинкеля

Варшава, Золотая 63.

Buchhandlung B. S. Scheinfinkel Warschau, Złotastr. 63

יצא לאור ונמצא לממכר:

האשכול

מאסף ספרותי ומדעי

כרך רביעי

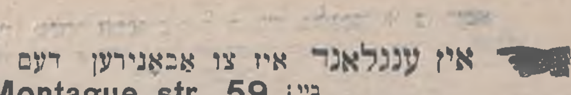
נערך ויו"ל ע"י

ד"ר עזריאל גינציג.

עם מאמרים ספורים ושירים מאת המו"ל, ד"ר רובין, ד"ר ברנפלד, בריינין, טשרניחובסקי, ד"ר ברדיטצבסקי, בראַנדשטעטער, בלובצקי, ש. ל. גרדון, שלמה בובער, ש. מ. לזר, ש. ל. ציטרא ש. א. הארַדעצקי, מיכל וועבער, ועוד ועוד.

612 מחירו עם פארטא 130 ר' לפנות אל:

Издательство »Ахіасафъ«, Варшава.

נדבות:

(דורך דער אדמיניסטראציאן „דער יוד" קראקוי).

פיר דעם יודישען נאציאנאל־פאנד.

	ק׳ ר׳
במקום כרטיסי־ברכה לר״ה נדבו יוסף יודעלאוויץ ובנו במיטוי	— 50
על משתת הנשואין של העלמה רבקה לאפאטניקאוו עב״נ חיים קליאצקין נדבו החתן והכלה, דניאל לפטניקאוו, שמואל מיל־ווטצקי, קליאצקין, גראבלאט לעוועגשטיין ועוד	2 87
ה׳ יעקב שיינקמאן בקיעוו במקום כרטיסי־ברכה לר״ה וברכה ליעקב שעלעזניאק לחתונתו	— 70
הציונים מעיר קיליע ברכו בברכת מש״ב את הד״ר כהן־ברנשטן	2 —
על חתונת בתו של לוי־יצחק כהן בקארנעשט נאסף ע״י ה״ה י״א כהן, אשר נערשענזאהן וה׳ טשערקעס מהחתן והכלה מה׳ זוסיא יתום, מברויטמאן ומקויפמאן ומאנשים שונים	10 14
ה׳ ש. פוהרמאן נאוואסעליטץ אסף בביהכ״נ בעריוה״כ	1 16
ע״י ה״ה מרים פערלמאן ודוד פרידמאן נאסף על חתונת יודעל עם הכלה היידעל מאנשים שונים	3 50
ע״י ועד הציונים בקיעלץ נאסף מאת ה׳ באזיקאווסקי 1 ר׳, א׳ זילבערשטיין 80 ק׳, מאנעלא וכהן כ״א 50 ק׳, ועוד מאנשים שונים, בס״ה 5,65 ר׳, ומאת חברת החייטים נאסף ע״י ה׳ דרי־נאנט 1,50 ר׳	6 70
ה׳ שלום טאקעל בווילנא מברך את בני משפחתו בש״ט	1 —
ע״י ה״ה בן־ציון רויטמאן, עזריאל ניטצקאנסקי וולמינא פערעסענשסקא נאסף בעיוה״כ מאת חברי האגודה „בוני ציון" בפע־רעסעשענע	4 55
חברי „אגדת הציונים" בנאוואמינסק כשהטיף לפניהם בט״ב ראש האגדה ה׳ מ. קאפליאוויטש ע״ד ציון ומקראיה נדבו	5 —
ע״י ה׳ אלפיראוויץ בליחובקה נאסף מאנשים שונים 2,38; ובעלותו לתורה נדב 54 ק׳. בס״ה	2 92
ה״ה שאול באכנער ודודן פיקעלני מברכים את ה׳ פיומאנ־טער	1 —
ע״י ה׳ מ. נורעוויטץ בפעטראווסק נאסף על משתה הנשואין לחתונתו של ה׳ צירולניקאוו 2,55 ר׳ ועל משתה הב״מ אצל ה׳ רוזאנסקי 4,25 בס״ה	6 80
ע״י ה׳ קאהאן מן התערבות	1 —
ה׳ יחזקאל שפירא	1 —
ע״י צעירי הציונים בקרוצי נאסף בעיוה״כ	12 —
ע״י ה׳ ב״מ גאטטליבאווסקי נאסף על נשף־חשק של אנשי הצבא ביאמבורג מהאחים ברוין, באראבעל ועוד שונים	3 25
על הנשף אשר ערכו הציונים במוצ״ש דחוה״מ נאסף ע״י ראש האגדה „מנת־ציון"	5 45
על התונת ה׳ ש. פיאטאק נאסף ע״י ה״ה קרנרמן ושטרנברג 1,08 ר׳, ח׳ א. ג׳. קרנרמן נדב 92 ק׳. וזאב קימלפלד וה׳ וולרנר נדבו ביום בואם בברית הנשואין 2 ר׳. בס״ה	4 —
ע״י ה׳ פערלאווסקי מקלויז זייצעוו, ע״י ח׳ וויינשטיין מביהמ״ד דסטעפ, ע״י ה׳ צאדנאווסקי מקלויז השבחים, ע״י ה׳ שפירא מביה״מ הגדול, ע״י ה׳ הענין מקלויז מיכעל ומה״ה קארמאזין, קראמאראווסקי, שוואבסקי, ראדאוויצקי, ופאקראסע. נאסף בעיוה״כ ובשעת קריאת התורה	4 94
	80 48

בס״ה 1094,14 ר׳; 40,08 קראנען; 57,99 פראנק.

לישא״י:

בביה״מ של טאקארסקי בזיטאמיר נאסף בעיוה״כ ע״י ה׳ י׳ קרנרמן 1,20 ר׳; בביה״מ הקאמינקי ע״י ה׳ א״ג קרנרמן 1,05 ר׳; בביהכנ״ס „שומרים לבקר" ע״י ה׳ זכריהו פקר 50 ק׳; בה„מנין" מגידי תהלים ע״י ה׳ רביטצעוו — 1 ר׳; ובביהכ״נ הגדול 25 ק׳. בס״ה	4 —
ה׳ אלפיראוויץ	— 36
	4 36

ל„בית נאמן":

ע״י פערלאווסקי בקלויז זייצעוו ע״י וויינשטיין בביהמ״ד דסטעפ ע״י צאדנאווסקי בקלויז השבחים ע״י ה׳ שפירא בביה״מ הגדול וע״י הענין בקלויז מיכעל—נאסף בעיוה״כ	3 69
ה׳ אלפיראוויטש	— 18
	3 87

ספרי חנוך, למוד ומקרא

שנמצאו למכירה

בבתי מסחר הספרים של חברת „אחיאסף"

1) טווארדא 6, 2) נאלעווקי, איוואנאוו׳ס באזאר.

	ק. רובל
גן שעשועים, לילדי ישרון, מאת א. ראזענפעלד	— 90
דברי הימים לבני ישראל, מאת מ. ברוינשטיין חלק א׳, מימים קדמונים ועד חורבן ביתר, חלק ב׳ מן חורבן ביתר עד דור הרמב״ם מחיר כל חלק א	1 —
האומן, ספר מקרא לבני הנעורים, מאת ל. י. קלאצקא, ג׳ חלקים עם ספר מלים	1 20
המחנך השלם, והוא חנוך הילדים, מאת י. י. אינדיצקי	— 90
המחנך לנערים על פי דרכם מן הקל אל הכבד בדרך פשוטה לקלה, מאת הנ״ל	— 50
המורה, מאת י. גארדאן, כ״ת, הוצ׳ חדשה בהוספות ותקונים רבים	— 75
המתרגם, ספר פרגוגי לתועלת נערי בני ישראל, מאת י. י. אינדיצקי	— 75
האביב, אוסף מאמרים, שירים וספורים לבני הנעורים, ע״י י. ה. רבניצקי	— 60
זכרונות לבית דוד, מאת א. ש. פרידבערג ספורים היסטוריים בתולדות ישראל מן חורבן הבית הראשון עד תקופת הרמב״ן, ד׳ חלקים, מחיר חלק א	1 54
מחיר חלק ב׳ והלק ד׳ כל אחד	1 40
" ג׳	1 73
חנוך הדת, והוא קציר „שלחן ערוך אורח חיים" מסודר בלשון קצרה ומתורגם רוססית	— 45
כליל המחנך, ללמד דקדוק שפ״ע בדרך קלה וקצרה, מאת י. י. אינדיצקי	— 40
כרם חמד, ספר מקרא לילדי ישרון עם מכתבים ערוכים לרוח הילדים, מאת הנ״ל	— 40
מורה לטף, להורות למו ראשית דרכי השפה העברית ודקדוקיה על פי מאמרים קלים, מאת י. ארליאנסקי	— 15
מפתח ההעתקות לספר המחנך, מאת י. י. אינדיצקי	— 15
" " המתרגם, "	— 25
" " המחנך השלם "	— 20
מורה שפת עבר, מאת י. ח. רבניצקי	— 30
מסלה ישרה, להורות שפ״ע לצעירי בני ישראל בדרך קצרה וחדשה ג׳ חלקים עם הוספה, מאת ל. י. קלאצקא	— 60
מקרא שעשועים, ספורי המקרא מתורגמים רוססית למתחילים בבתי הספר וללומדים מעמצמם, עם ציורים רבים, מאת ל. י. קלאצקא	— 70
מקרא שעשיעים, כנ״ל, בהעתקה יהודית-אשכנזית	— 70
אם למקרא, ספורי המקרא בדרך קצרה עם שאלות לבחן את התלמידים, מאת ל. י. קלאצקא	— —
ספר מלים, עברי־רוססי כולל כל המלים הנמצאות בכה״ק ותרגומן לשפ״ר, מאת י. הומבורג	1 —
ספר מכתבים השלם, מכתבי משפחה, מכתבי רעים ומכתבי מסחר, מאת א. מ. פיורקא	— 10
ספר הזכרון, לרשום בו מדי יום ביומו את השיעורים והציונים, מאת י. י. אינדיצקי	— 10
ספר הזכרון, כנ״ל, עם שירים ערבים ולאומים	— 15
עברית בעברית, ראשית למוד שפ״ע על פי השטה הטבעיה, המיתודה היותר קלה ומועילה ללמוד שפ״ע עם ציורים שונים לשיעורי הלמודים ותוי־זמרה לשירי ילדים הבאים בספר, מאת י אפשטיין	— 50
שירת הזמיר, מאת בוקי בן יגלי (ד״ר קאצענעלסאהן) ספור לבני הנעורים	— 25
אשון לחניך, תפלות לימודי הדת לילדים המתחילים בבתי הספר, מאת ל. י. קלאצקא, בשלש מחברות כל חוברות א	— 20
תלמוד תורה או ספר תולדות ישראל החדש, מאת ל. י. קלאצקא עם הוספה ומפתח	— 55